

Н. Є. Ліберт

ПАРК КПІ

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Бібліотечка газети «Київський політехнік»

Н. Є. Ліберт

Парк КПІ

*Дендрологічний путівник територією
КПІ ім. Ігоря Сікорського*

Київ
КПІ ім. Ігоря Сікорського
2019

УДК 712.41:378.6:62](477.411)(036)

Л55

Ліберт Н.Є.

Л55 Парк КПІ : дендрологічний путівник територією
КПІ ім. Ігоря Сікорського: наук.-попул. вид. [Електронний
ресурс] / Н. Є. Ліберт. Електронні тестові дані (1 файл:
61,6 Мбайт). - Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського,
Вид-во "Політехніка", 2019. - 68 с.

Зібрано розповіді про рослини парку КПІ ім. Ігоря
Сікорського, їхнє походження, особливості, цікаві факти.

Для широкого кола читачів і тих, хто цікавиться
історією університету.

ISBN 978-966-622-972-7

УДК 712.41:378.6:62](477.411)(036)

ISBN 978-966-622-972-7

© Н. Є. Ліберт, 2019

© КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019

З М І С Т

Від автора	4
Окраса КПП	5
Квітучий символ Києва	10
Ровесник динозаврів у КПП	12
Гість із Далекого Сходу	17
Влітку – хмаринка, восени – вогник	19
Сумах	21
Зелений водоспад	23
Карамельне дерево	25
Прикраса осіннього КПП	27
Зелене чудо нашого парку	29
Дерево філософів і мандрівників	31
Гейзер здоров'я	34
Дерево, що заслуговує на повагу	36
Дерева для нащадків	39
Сонячний кущик	41
Непомітний велетень	43
Тендітна і загадкова	45
Магонія – родичка барбарису	47
У затінку першого корпусу	48
Красива і корисна	50
Чому дерева восени такі барвисті	52
Райські яблуни в КПП	54
Вогняний кущ або північний лимон	57
Дерево-воїн	59
Універсальний лікар, кулінар і косметолог	61
Породистий та містичний	63

Від автора

Понад сто років тому, коли Київ ще не був мегаполісом і не задихався від смогу, на його околиці навколо новоствореного Політехнічного інституту заклали парк. Завдяки сільськогосподарському відділенню, яке входило тоді до складу КПІ, колекцію підібрали дуже вдало, з різних країв і континентів.

Дерева пережили революції й війни, відбудову й перебудову, і хоча відчутно постаріли, й досі радують політехніків в будь-яку пору року – на заздрість студентам інших вишів.

Окремі дерева-ветерани прикрасили б будь-який ботанічний сад, а ми часто-густо не звертаємо на них уваги і гадки не маємо ні про назву, ні про походження, ні про особливості.

Путівник-довідник «Парк КПІ» покликаний заповнити цю прогалину. В ньому зібрано розповіді про найцікавіші рослини університетського парку, який, сподіваємося, ще багато років буде окрасою КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Окраса КПП

Студенти та працівники НТУУ "КПІ" настільки звикли до того, що на території університету розбито прекрасний парк, де можна гуляти, бігати зранку, зустрічатися з друзями, і навіть

готуватися до іспитів або лекцій, що навіть не можуть уявити собі КПП без парку. І дійсно, ця пам'ятка садово-паркової архітектури місцевого значення з'явилася разом з нашим університетом.

На передньому плані – скумпія

Територія, на якій зараз знаходиться КПП, колись була військовим полем, поритим канавами і без жодного деревця. На межі із теперішнім проспектом Перемоги проходив рів глибиною місцями понад 2 м. Перша забудова території інституту виконувалась за проектом

відомого на ті часи петербурзького архітектора І.С.Кітнера. Майже одночасно з будівництвом навчальних корпусів та житлових будинків, які зводились за участю студентів і викладачів, на території університету були створені дендропарк і парк площею близько 15 га.

Згідно з кошторисом на будівництво парку виділялось 49 тис. 143 руб. 48 коп. В основу планування було покладено регуляторний принцип, так званий французький парк, – коли малюнок алей, доріжок та клумб із зеленими насадженнями має правильну геометричну форму.

Алеї парку з'єднували найближчі вулиці із навчальною та житловою зонами. Як правило, алеї обсаджувались деревами і чагарником. До нас дійшли і знаходяться в задовільному стані

ясенева алея в східній частині парку, липова алея від четвертого корпусу до проспекту Перемоги, дубова алея в південній частині парку, каштанові алеї на проспекті Перемоги і біля першого корпусу. Цільні посадки від проспекту поступово переходили у ландшафт напіввідкритих і відкритих просторів біля корпусів. Це давало змогу органічно поєднати декоративні дерева і чагарники між собою й архітектурними спорудами, що створювало мальовничі краєвиди КП. Серед розмаїття дерев виділялися окремі гайки і групи: серед них з сосни, ялини, модрина.

Більшість рослин садили за типом лісових культур, тобто сіянцями віком 2-5 років. Сіянці були завезені з Фастівського лісництва: акація біла, клен сріблястий, берест, дуб звичайний, ясень, липа серцелиста, клен гостролистий, сосна, береза, ялина. Найбільш декоративними і рідкісними деревами і чагарниками поділився з КП Ботанічний сад Київського університету Святого Володимира (зараз – Університет ім. Т.Г.Шевченка). Краще за всіх прижилися модрина звичайна, дуб, ясен, клен сріблястий, липа. Це дерева, які живуть дуже довго. Так, модрина живе 300-400 років, іноді до 700, дуб – 300-400, іноді більше як 1000 років, клен сріблястий 150-200, липа – 300-400, іноді 1000 років.

Модрина

Під час Великої Вітчизняної війни парк КП майже не постраждав, на відміну від інших парків та лісових зон Києва. Як відомо, Київ, що пережив запеклі бої та фашистську окупацію, був майже зруйнований. Були порушені системи, що забезпечували життєдіяльність міста. Поки їх не відновили, населення було змушене вирубати дерева (в основному в парках) для опалення своїх осель. У районі Святошина, де переважала одноповерхова і дачна забудова, проживало небагато людей, зате були великі запаси деревини:

зоопарк, парки – Пушкіна, "Нивки", а також дачні забудови з лісовою рослинністю, лісопаркова зона. Це і допомогло парку КПІ пережити ті часи.

Парк – це живий організм. Щоби він мав гарний вигляд, за ним треба доглядати. Оскільки існував певний дефіцит фахівців, за парком КПІ доглядали не завжди правильно. Через недостатню компетентність у справі догляду за парками деякі "вільні" місця, що мали залишатися вільними, засаджували деревами, тим самим порушуючи його архітектурну структуру. Через надмірну

Дуб звичайний форма зимова

загущеність з'явилась нездорова конкуренція між деревами, чагарниками, трав'янистою рослинністю. Багато дерев з цієї причини страждали уповільненим розвитком та притаманними їм хворобами. Чагарники в парку майже зникли.

Близько 10 років тому проектувальниками була проведена інвентаризація зелених насаджень. На території в 15 га було відмічено близько 9 тис. дерев. На 1 га припадало 600 дерев, а згідно з нормами для даних ґрунтово-кліматичних умов має бути 300-350 дерев. Така ситуація склалася ще й через те, що проти вирубки дерев часто виступала громадськість, яка, будучи необізнаною у парковій справі, визнавала тільки вирубку хворих дерев, а належну роз'яснювальну роботу не було проведено.

Упродовж останніх 2-х років за проектом Інституту "УкрНДІнжпроект" Управлінням "Київзеленбуд" проводиться реконструкція парку: зносяться сухостійні і хворі дерева, де можливо, поновлюються контури старих полян, насаджуються нові дерева і чагарники, реконструюється кам'яниста гірка, влаштовуються газони, будуються звивисті доріжки з декоративним покриттям. Це перетворює регулярний парк на регулярно-ландшафтний.

Парк пережив і добрі і погані для нього часи. Частина дерев загинула, оскільки тривалість їхнього життя навіть за найкращого догляду 20–30 років, частина загинула через неправильний догляд за парком. Але багато дерев дожило до нашого часу від початку існування парку та були посаджені нові цінні дерева. Сьогодні на території КПІ можна побачити багато цінних та гарних дерев, серед яких є модрини, буки, клени тощо.

Модрини – найвищі дерева у парку КПІ та, мабуть, і в усьому Києві. Саме це дерево висадже-

но біля входу в Будинок Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку. Це певний символ, адже модрина – найпоширеніше дерево на Землі. На неосяжних просторах Сибіру, де її найбільший ареал, сосни і ялини роками вирубались. А модрину не чіпали, тому що деревина в неї тоне у воді, а отже не зовсім придатна для транспортування. Зате це дерево не гниє в сиromу та вологому середовищі. Наприклад, стара забудівля Санкт-Петербурга досі стоїть на модринових палях. Ціниться модрина і в лісопарковій архітектурі. Це стійке до морозів, вітрів і загазованості дерево, яке довго живе і швидко зростає, має різні декоративні форми: пірамідальну, плакучу, золотисто-різнолисту.

Парк КПІ також прикрашають могутні дуби: звичайний, червоний і болотяний. Перші 2 види поширені як в лісовому, так і в зеленому господарстві. Дуб болотяний рідкісний для озеленення вид, тим більше у віці понад 100 років. У парку їх налічується 2 екземпляри. Дуб звичайний поширений по всій території України. Його деревину здавна використовували у побуті, для створення ікон та свічників, будівництва тощо. Про нього є згадки в народних піснях та легендах. Дуб звичайний має форму плакучу, пірамідальну, кулясту. У нашому парку є 2 форми дуба звичайного: літня і зимова. Великої різниці між

Група сосни кримської

ними немає, але літня форма скидає на зиму листя, а зимова тримає на собі листя до весни.

Клени також є неабиякою окрасою нашого парку. Клен сріблястий завезений в Україну з Канади. Канадці дуже шанують це дерево. Рано навесні із стовбура клена добувають сік – цей період відмічається у них як національне свято. У нас клен сріблястий цвіте раніше всіх дерев: в кінці березня – на початку квітня.

У парку КПІ зустрічаються рідкісні дерева. Серед них слід відмітити бундук канадський, лапину ясенелисту (теж з Північної Америки). Список корисних і декоративних рослин можна було б продовжувати і продовжувати, адже зараз у парку налічується близько 90 видів і форм дерев та чагарників, за що парк НТУУ "КПІ" можна віднести до розряду дендропарків.

З тильного фасаду корпусу №1 зростають високодекоративні поодинокі дерева: гінкго білоба, бук лісовий, лапина ясенелиста. Це залишки старого дендропарку, що був заснований 110 років тому.

Гінкго дволопатеве – реліктове дерево, має ряд ознак давніх рослин. Це єдиний вид класу гінкгових, який зберігся до наших часів. Такі дерева були розповсюджені на земній кулі в мезозойську еру. Довгий час вони вважалися видом, що вимер. Але, після того як таке дерево знайшли в одній із провінцій Китаю, вони широко розповсюдились. Гінкго – не тільки окраса парків. Його деревина – цінний матеріал для виготовлення меблів, насіння вживається в їжу в Японії. Це дерево також використовується в медицині як лікарська рослина.

Не менш декоративним є бук лісовий. Бук в озелененні Києва не особливо розповсюджений, а такі старі дерева, як наше – взагалі рідкість.

Зараз весна – найкращий час для парків. У недалекому минулому в цей час відмічався день птахів. Школярі в парках розвішували "будиночки" для птахів, і таке дійство набуло масового характеру. Цим сьогодні, на жаль, ніхто не займається. Ще 10 років тому в парку було значно більше птахів. Оселялись вони в основному в дуплах дерев, шпаківнях, гніздилися серед чагарників. У центральній частині парку на двох дуплистих деревах берези і осики птахів різних видів було стільки, що вони своєю кількістю нагадували бджолиний вулик. На жаль, ці дерева зрубали. Багато дуплистих дерев треба зберегти для життя птахів, адже дупла – це не хвороба, а старість, і вона не може заразити здорові дерева. Нам треба відновити наші старі радянські традиції і дбати про дерева і птахів.

"Київський політехнік", 29 травня 2008 р., №19

Квітучий символ Києва

Наше місто прекрасне будь-якої пори. Та найбільше гостей з'їжджається сюди, мабуть, усе-таки навесні, коли київські каштани пишно розпускають біло-рожевий квіт, адже Київ називають містом каштанів. Квітучий каштан у радянські часи був офіційним символом міста, гордо красуючись на його гербі. А пісненим гімном столиці завжди вважався "Київський вальс", написаний у 1950 році Андрієм Малишком і Платоном Майбородою:

*Знову цвітуть каштани,
Хвиля дніпровська б'є.
Молодість мила, -
Ти щастя моє.*

Каштан (його батьківщина – Греція) увійшов "у моду" в другій половині XIX століття. Але дерева з розкішною кроною та пірамідальними суцвіттями прикрашали міські садиби і монастири починаючи з XVIII століття.

Перша каштанова алея була висаджена архітектором Христом Вреном у 1799 році на березі Темзи в парку під Лондоном, і незабаром там навіть почали влаштовувати Свято каштана – між 19 і 26 травня. Стара київська алея в Ботанічному саду ім. Фоміна теж заслуговує на увагу, але в нас немає такої святкової традиції. Утім, ніщо не заважає згадати про приклад лондонців.

Є кілька версій появи каштанів у Києві. Загальновідомо свідчить, що в 1842 році до приїзду царя Миколи I тодішній генерал-губернатор Бібіков за-

віз із Балкан "невідому рослину, яка тішить погляд і запахом приємна". Деревами засадили алею на Бібіковському бульварі (нині бульвар Шевченка), по якій монарх повинен був в'їхати в місто. Однак імператор висловив невдоволення. За ніч усі каштани викорчували, а замість них посадили пірамідальні тополі. На щастя, городяни не дали загинути екзотичним деревам і висадили їх у своїх дворах.

За іншою версією, каштанами прикрашали садиби київських монастирів ще в XVII-XVIII століттях. Відомості про це знаходимо, зокрема, в "Історії міста Києва", датованій 1799-1800 рр., де згадуються "дикі" (неїстівні) каштани, що їх заможні кияни "розводять у садах лише для краси їхніх квітів". Додатковою перевагою цих дерев була пишна крона, що давала прихисток у літню спеку.

Деякі історики стверджують, що київські каштани зобов'язані своєю появою насамперед і в основному величезній кількості відставних офіцерів – учасників Вітчизняної війни 1812 року, які оселилися в місті. Саме вони привезли з Європи і поширили це чудове дерево.

Про каштан переповідають чимало історій та легенд. Одна з них – про Хаїма Вейцмана, ученого-раціоналізатора з кафедри хімії Манчестерського університету. Під час Першої світової війни в англійців виник дефіцит ацетону, необхідного для виробництва пороху. Виручив Вейцман. Він зміг одержати ацетон із плодів кінських каштанів і тим самим повернув боєздатність британської армії. Згодом уряд Англії підтримав ініціативу вченого про створення єврейського поселення в Палестині. Так був закладений "фундамент" Ізраїлю. Хаїм Вейцман став його першим президентом.

А от хто легко знаходить каштанам застосування, так це діти. З листя вони майструють ажурні віяла, квіти збирають для гербарію, а за допомогою сірників і пластиліну з плодів виготовляють кумедних звірят. Каштанам у колючій шкірці дитвора дала смішне прізвисько: "літаючі кактуси".

"Київський політехнік", 15 травня 2008 р., №17

Ровесник динозаврів у КПІ

Дивне дерево, обнесене низеньким парканчиком, росте з тильного боку західного крила головного корпусу. Восени воно скидає свої чудернацькі, пофарбовані в золотаво-жовті кольори листочки, які наввипередки збирають дітлашня та дорослі. А дивуватися є чому: листя віялоподібне, з жилкуванням, за малюнком схожим на давні папороті, з однією або кількома виїмками по верхньому гофрованому краю.

Ця рослина – *Ginkgo biloba* L. (гінкго дволопатеве) – є найдавнішим видом дерев, що ростуть нині на Землі. В юрському періоді, понад 200 мільйонів років

тому, вони росли в Азії, Європі, Північній Америці й навіть у Гренландії, а найбільшого поширення досягли в мезозої, у період царювання динозаврів, іхтіозаврів і птерозаврів. Тому його називають "живою викопною рослиною".

Історія

Назва "гінкго" походить від китайської назви рослин *gin-кьо*, що означає "срібний плід". Давні китайські ченці саджали це дерево на "святих місцях", біля монастирів. Вони вважали, що рослина з оригінальними дволопатеувими віялоподібними листками символізує дві категорії китайської філософії – інь та янь і є символом мудрості й зосередженості, стійкості й довголіття. Дотепер у Китаї, Японії, Кореї гінкго називають "деревом молодості".

Ginkgo biloba – попередник хвойних. Але на відміну від юних родичок-сучасниць, у гінкго немає голочок. Його листя – голки, що зрослися, восени вони жовтіють й опадають. Та й плоди гінкго зовсім не схожі на шишки: за формою вони найбільше нагаду-

ють абрикос. Гінкго – єдиний нині живий представник "перехідної ланки" між папоротями й хвойними.

Насіння його вкрите м'ясистим покривом (як у сливи). Смак насінин солодкуватий – щось середнє між печеною картоплею й каштаном. М'якоть плодів і гниючого опалого листя жіночих екземплярів мають неприємний запах, тому жіночі рослини не використовують для культурних насаджень. Але в Кореї, Японії та Китаї жіночі дерева навпаки вважаються кращими, тому що вони дають їстівні плоди.

У гінкго чоловічі й жіночі органи розмноження утворюються на різних деревах. Це єдине у світі дерево, яке запліднюється під час падіння плодів, а не за допомогою вітру та комах, як інші рослини. Відступаючи з Києва у 1943 р., окупанти приховали з ботанічного саду дуже цінний жіночий екземпляр гінкго білоба, що на десятиліття загальмувало розмноження в Києві цих реліктових дерев. Гінкго може цвісти навесні або восени. У деякі роки він не росте взагалі, а в інші річний приріст може скласти до 1 м у висоту. У гарних умовах перші 30 років гінкго росте з травня по серпень, додаючи в рості в середньому по 30 см на рік. Дерево починає плодоносити у віці 25–30 років. До цього віку неможливо візуально визначити стать екземпляра. Для того щоб відбулося запліднення, чоловіче й жіноче дерева повинні рости поряд (іноді навіть спеціально прищеплюють гілку одного дерева на стовбур іншого).

Стовбур гінкго в основному складається з деревини й нагадує за будовою стовбури сучасних хвойних, але, на відміну від них, не має смоляних ходів у деревині й не утворює смоли. Гінкго має дуже просту судинну систему: головна судина ділиться на дві. Цей малюнок судин характерний тільки для гінкго. Деревина гінкго дуже легка й світла, гладка й легко піддається обробці. Її використовують для створення дерев'яних скульптур і предметів для чайної церемонії. З деревини виготовляють також папір. Деревина гінкго стійка до вогню.

Неймовірна стійкість

Дерева гінкго відомі своєю унікальною здатністю до виживання. Вони переносять отруйний смог, кислотні дощі, бідні органічними й мінеральними речовинами ґрунти. Їм не страшні бактерії, віруси, грибкові захворювання й комахи, тому гінкго

може з успіхом вирощуватися як декоративна рослина у великих промислових містах. Приміром, у Нагасакі є дерево, якому понад 1200 років.

У Китаї в природних умовах виявлено гінкго висотою 45 м й 9 м у діаметрі. Припускають, що його вік наближається до 2000-літнього рубежу. Під час грандіозної пожежі в 1923 р. у Токіо дерево гінкго вижило, коли інші дерева були знищені вогнем. А дерево, що потрапило під ядерне бомбардування в Хіросімі під час Другої світової війни й обвуглилося, згодом дало нові пагони!

Європейські вчені виявили живе дерево гінкго в 1690 році (раніше їм зустрічалися тільки відбитки рослини на каменях). "Жива скам'янілість" – називав його Чарльз Дарвін.

У 1754 році рослина потрапила в Англію. Там дотепер збереглося дерево, за допомогою якого були відкриті й вивчені особливості запліднення гінкго.

Поетичні сторінки

У Китаї гінкго – шанована й улюблена рослина. Дереву у віці старше 100 років заносять в особливі охоронні списки. Існує традиція висаджувати гінкго з нагоди народження дитини, весілля, новосілля тощо.

До XI ст. у Китаї гінкго був відомий під назвою "качині лапки", адже його листочки дуже схожі на лапки одного із найулюбленіших китайцями птахів – качки мандаринки. Пізніше дерево стали називати "King Sun Shu" – "дід й онук", оскільки зібрати перші плоди з дерева, посадженого дідом, зможе лише його онук. Різноманітні назви має дерево й в інших країнах.

В Японії дерево називають "гінкго", "білий плід". У Нідерландах – "храмове дерево", "японське горіхове дерево". Англійці називають гінкго "деревом дівочого волосся". Його листя нагадує їм одну з найтендітніших папоротей, відому як "венерине волосся". Французи охрестили гінкго "деревом за сорок екю". Така назва пішла з 1780 року від паризького ботаніка-любителя Петиньї. Йому вдалося купити в одного з англійських садівників горщик з п'ятьма маленькими гінкговими пагонами за 25 гіней, тобто по 40 екю за кожне. Ці дерева

**Скам'янілі відбитки
листя**

стали прабатьками майже всіх гінґко, що ростуть тепер у Франції.

У Німеччині його називають "дерево гінґко", "дерево Гете", "білий плід", "дерево із золотими плодами", "срібний абрикос", "японське горіхове дерево". Назва "дерево Гете" зобов'язана своїм походженням віршеві великого німецького поета "Ginkgo biloba". Його було написано в 1815 р. (опубліковано в 1819 р. у так званій "книзі Зулейки") і присвячено коханій поета – Маріанні фон Віллемер (Зулейці). У вірші листок гінґко є поетичним образом уявлення автора про те, що двоє можуть становити єдине ціле.

GINKGO BILOBA

Dieses Baums Blatt, der von Osten
Meinem Garten anvertraut,
Gibt geheimen Sinn zu kosten,
Wie's den Wissenden erbaut.
Ist es ein lebendig Wesen,
Das sich in sich selbst getrennt?
Sind es zwei, die sich erlesen,
Da man sie als eines kennt?
Solche Fragen zu erwidern,
Fand ich wohl den rechten Sinn;
Fuhlst du nicht an meinen Liedern,
Da ich eins und doppelt bin?

Этот листик был с Востока
В сад мой скромный занесен,
И для видящего ока
Тайный смысл являет он.
Существо ли здесь живое
Разделилось пополам,
Иль, напротив, сразу двое
Предстают в едином нам?
И загадку и сомненья
Разрешит мой стих один:
Перечти мои творенья,
Сам я – двойственно един.

Медичне застосування

Перші згадування про лікувальну дію листя гінґко білоба знайдено в стародавніх рецептах традиційної китайської медицини, написаних за 2800 років до н.е.

Перша публікація щодо внутрішнього використання листя дерева Ginkgo для медичних цілей датується 1505 роком н.е. Чай з листя рекомендували при кашлі, ядусі, для якнайшвидшого відновлення сил у період видужання. Сучасна китайська фармакопея пропонує використовувати листя Ginkgo для лікування захворювань серця й легенів тощо.

Сьогодні медикаменти, розроблені на його основі, входять до арсеналу найбільш ефективних засобів сучас-

ної медицини. За даними Європейської організації охорони здоров'я, препарати з гінкго лікарі виписують своїм пацієнтам особливо охоче й часто.

Гінкго білоба нормалізує мозковий і коронарний кровообіг, відновлює погіршені в результаті вікових змін пам'ять, слух, зір, мовні й рухові функції, усуває циркуляторну недостатність (включаючи атеросклеротичне й вікове походження), відновлює еластичність і міцність судин, запобігає тромбозам мозкових і коронарних судин, сприяє нормалізації метаболізму тканин мозку, поліпшує живлення серцевого м'яза, має відновлювальні властивості, допомагає зберегти цілісність і проникність клітинної стінки, запобігти приступам астми, має заспокійливу й антиспазматичну дію. Вся наявна наукова інформація про гінкго вказує на його здатність збільшувати тривалість життя.

Гінкго сьогодні

Нині насіння гінкго під назвою "срібний мигдаль" чи "білі горішки" можна купити в магазинах Китаю і Японії. Їдять його підсмаженим, висушеним або печеним, використовують як приправу до страв з овочів, рису, грибів. Насіння гінкго містить тільки 3% жирів, багато білка, крохмалю й нікотинової кислоти. Воно експортується з Китаю в інші східні країни, де продається в спеціалізованих супермаркетах, магазинах і "зелених крамницях".

Найбільші у світі плантації гінкго розташовані в Південній Каліфорнії. Щорічно більше 1,1 тис. т сухого листя відправляється на кораблях у Європу. Невеликі плантації гінкго є також у Франції. Переробляють листя і виготовляють екстракт у Німеччині, Швеції, Ірландії й Франції.

Гінкго використовують також для вирощування у формі "бонсай". Є два види бонсай – з повітряними коренями й плодоносні, обидва дуже гарні.

От яке незвичайне дерево живе поряд із нами.

"Київський політехнік", 23 жовтня 2008 р., №31

Гість із Далекого Сходу

Біля правого крила головного корпусу НТУУ "КПІ", де розміщені адміністративно-господарські служби, розкинуло віття розкішне дерево, від якого неможливо відірвати захопленого погляду ні влітку, ні взимку. Його шатрова ажурна крона зіткана з рогатих гілок, прикрашених досить великими пір'ястими листками. Це горіх маньчжурський (*Juglans mandshurica* Maxim).

У дикому вигляді він густо покриває територію Північного Китаю, розповсюджений у Маньчжурії, Приморському й Хабаровському краї, на Сахаліні й Курильських островах. Це дерево висотою до 20–27 м і до метра в діаметрі. Тривалість життя – до 200 років. Росте горіх по річкових долинах, на схилах гір, поселяючись на родючих ґрунтах. Зустрічається поодиноким чи групами дерев.

Важко назвати інше дерево, у якому поєднувалося б так багато корисних властивостей. Особливо ціниться його легка, міцна і красива ясно-коричнева деревина. Вона використовується для найкращих сортів фанери і шпону, на облицювання панелей, виготовлення меблів і деталей музичних інструментів. З коренів горіха роблять художні скриньки і приклади для дорогих мисливських рушниць – мрія мисливця!

З кори, листя і соковитих оболонки плодів горіха одержують дубильні речовини (у корі їх близько 14%, а в оболонці плодів – до 22%) і стійку темно-коричневу фарбу для обробки меблів з кедрової, березової й іншої білої деревини перед лакуванням. З твердої шкаралупи горіхів можна приготувати туш і чорну фарбу. А ще, розпилявши на тоненькі пластини, отримати чудовий ажурний матеріал для виготовлення різно-

манітних прикрас і побутових дрібничок.

Ядра горіхів за смаковими якостями не поступаються волоському горіху і містять більше 55% живильної олії. Але, на жаль, товста і груба шкаралупа, що складає близько 82% ваги горіха, знижує їхню харчову цінність. Маньчжурські горіхи вживають сирими та використовують для виготовлення халви. З одного дерева в двадцятип'ятилітньому віці в урожайний рік можна зібрати до 30–40 кілограмів горіхів, очищених від зовнішніх м'ясистих оболонки. Врожаї повторюються через два-три роки. Весняний рух соків у маньчжурського горіха потужний, а вміст цукру в ньому досягає трьох відсотків. Та збирати сік щонайменше нерозумно, тому що це сильно послаблює урожайність дерева.

Горіхи належать до рослин, що активно виділяють фітонциди. У спекотний день, зупинившись під деревом, можна відчутти специфічний аромат, який нагадує запах прілої трави з хвойною "нотою". Суше листя горіха використовують для зберігання хутряних і вовняних виробів від молі. Настойки і витяжки з молодих листків відомі в народній медицині як лікарські засоби.

От такий гість уже багато десятиліть прикрашає територію нашого університету.

"Київський політехнік", 1 жовтня 2009 р., №28

Влітку – хмаринка, восени – вогник

Жоден колір не впливає так на людину, як червоний. Непереборний, збудливий, повний радості життя – усе це червоний. Відомо близько 105 відтінків цього "кольору пристрасті". Ніякий інший не має такої кількості переливів. Додали трохи синього, і вже маємо прохолодний тон, ледь-ледь жовтого – і характер кольору міняється, він стає теплим. Із зеленим виникає коричнюватий відтінок, він також створює тепле враження.

Усе буяння червоного-жовтого-зеленого можна

було спостерігати на галявині перед першим корпусом, де два неймовірної краси кущі-дерева не залишали перехожих байдужими упродовж всієї осені. Кількість знімків, зроблених тут професіоналами та аматорами, не піддається обліку, навіть весільні кортежі почати навідуватися. Що ж це за дивина красується в КПП? Це скумпія звичайна, рай-дерево, сумах (*Cotinus coggygia Scop.*). Місцеві назви – жовтушник, парикове дерево.

Скумпія

Скумпія – рослина для нашої території досить екзотична. Її частіше можна зустріти на чорноморському узбережжі Кавказу або в Криму. Вона дуже світлолюбна, росте на відкритих, добре освітлених, сухих, кам'янистих, вапняних і крейдових схилах. Стійка до забрудненого міського повітря. Живе до 80–100 років, була окультурена в Криму – не пізніше 1650 р. Має три офіційних назви: скумпія звичайна, скумпія коггирія й сумах фарбувальний.

Чаклунка

Від скумпії неможливо відвести погляду ні влітку, коли вона схожа на димчасто-рожеву хмарку, ні восени, коли її крона перетворюється на феєрверк кольорів і відтінків: від ясно-жовтого до темно-жовтогарячого, від рожевого до пурпурного, іноді навіть фіолетового чи лілового. Існують декоративні форми із плакучими гілками й пурпуровим листям.

Хоча квіти у скумпії дрібні й непоказні, волотті-суцвіття виглядають ажурним мереживом. У період плодоносіння плодоніжки подовжуються й покриваються довгими червонуватими або білуватими волосками, від чого волотки стають пухнастими й дуже гарними, не схожими ні на що інше. Здалеку здається, нібито деревце перетворилося на сизувато-рожеву хмарку. Асоціації з пишною напудреною перукою дами вісімнадцятого століття настільки яскраві, що подарували рослині ще одну назву – парикове дерево. В англomовних країнах скумпю називають "паруючим (димним) чагарником" (Smoke Bush). Венеціанським сумахом іменують тому, що в Росію рослина потрапила з Італії. А в Україні її називають найпоетичніше – рай-дерево.

На всі руки майстер

Ще в античні часи цінувалися цілющі й фарбувальні властивості скумпії. Зі скумпії одержують барвник для фарбування вовни, шовку, дерева й шкір у жовтий, коричневий і оранжевий кольори, листки дають чорну, корені – червону фарбу. Її тверда, досить легка, зеленувато-жовтувата деревина йде на дрібні столярні та сувенірні вироби, виготовлення музичних інструментів. Скумпія має фітонцидні й інсектицидні властивості. Медонос. Цвіте в червні. Одна квітка виділяє 0,096 мг цукру в нектарі, а 1 га насаджень – 36–40 кг.

Кандидат у домашню аптечку

Лікарські властивості скумпії обумовлені наявністю в її листі дубильних речовин, зокрема в них міститься від 10,8 до 27,9% таніннів, а в корі – 3,1–9,5%. Танін має в'язучу, протизапальну й антисептичну дію. Танін скумпії використовується, крім того, у фарбувальній справі, текстильному виробництві, виноробстві. Листки і квіти містять ефірну олію (0,1–0,21%), яка використовується у парфумерії.

У домашній фітотерапії настоянку листя застосовують зовнішньо при опіках, виразках, пролежнях, для полоскань при запаленнях порожнини рота й горла, для ванн при пітливості ніг. Внутрішньо настоянку застосовують при харчових отруєннях, отруєннях солями важких металів, алкалоїдами. Сировину заготовляють у липні-серпні. Збирати треба по кілька листочків з кожної гілки, не оголюючи їх більше ніж на 1/3, інакше сувою зимою пагони загинуть.

Тож будь-якої пори, прогулюючись парком, впізнавайте та отримуйте насолоду від дивовижних рослин, висаджених тут нашими попередниками і виплеканих сучасниками.

"Київський політехнік", 3 грудня 2009 р., №37

Сумах

На ошатній галявині біля бювету, яку облюбували молоді мами, бабусі, праворуч від залізного велета – паровоза привертає увагу незвичайне дерево-кущ – ефектне і привабливе (див. фото). Це сумах пухнастий – виходець із Північної Америки. Комусь воно нагадує акацію чи горобину, інші порівнюють його великі різьблені листки з пальмовими. Улітку сумах світло-зелений, а восени листя стає яскравим, немов полум'я, жовтогарячим, червоним, пурпурним. Таким буйством яскравих фарб і переходів може похвалитися дуже мало рослин.

Родовід

Рід сумахів нараховує 120–150 видів. Більшість із них росте в Південній Африці і субтропічних зонах Північної Америки. Найчастіше це невисокі листопадні, рідше вічнозелені дерева, зустрічаються серед них чагарники та ліани.

Слово "сумах", можливо, походить від арамейського прикметника "червоний", з його плодів у давнину одержували червону фарбу. Назва виду походить від латинського *corium* – шкіра, оскільки використовувався як дубильна речовина при виготовленні шкір.

Різновиди

Сумах пухнастий, його ще називають віргінський, оксамитовий, оленерогий, оцтове дерево – єдиний вид, що виживає в середній смузі. Сягає у висоту до 10 метрів. У нього ажурна крона до 5 м у діаметрі, а товсті, густо опушені світло-бурі пагони нагадують оленячі панти. Бархатиста поверхня довгих листків підкреслена білувато-матовим нальотом знизу.

Дрібні квіти зібрані в густі пірамідальні мітелки до 20 см довжиною. Тичиначні квіти жовтувато-зелені, пестичні – червоні. Сумах пухнастий – рослина дводомна, тому для одержання насіння

потрібно садити і чоловічий, і жіночий різновиди. Цвісти і плодоносити рослини починають на четвертому-п'ятому році життя. Через 15–20 років рослина відмирає.

Можна також зустріти сумах ароматний.

Його пахучі паростки досягають метрової довжини. У південних районах добре росте сумах голий (чи шкіряний, дубильний).

Чим корисний

Сумач – цінна технічна рослина, містить дубильні речовини, які використовуються при обробці шкіри. З листя, кори та коріння роблять фарби для шовкових тканин. Оцтове дерево несе у своєму листі до 25% дубильних речовин. Для порівняння – дубова кора, що, власне, і дала назву цим речовинам, містить їх усього 10–15%.

Квітучий сумач – гарний медонос, красиві шишкуваті плоди приваблюють птахів. Сумач використовується й у виноробстві.

Це рослина невибаглива, добре переносить посуху, використовується при озелененні міст, стійка до забруднення повітря. Але може бути й "агресором", адже занадто швидко розмножується кореневими відростками.

В оболонці плодів міститься віск – сировина для особливо цінного лаку. Міцна різнобарвна деревина сумача (від жовтого до оранжево-червоного) йде на виготовлення декоративних виробів.

Індіанці здавна використовували витяжку з плодів сумача як харчову приправу, що нагадує за смаком оцет, тому на батьківщині (у Північній Америці) його називають оцтовим деревом. Оболонка плодів, що містить винну кислоту, – оригінальна приправа до м'яса.

Що і як у ньому їдять

Продаються плоди сумача сушені чи мелені – у вигляді порошку рубінового кольору. Чим густіший і насиченіший колір меленого сумача – тим якісніша спеція. Оскільки запаху сумач майже не має, для цієї спеції важливо не втратити колір.

Широко застосовується в середньоазійській кухні, практично замінюючи лимон, до того ж надаючи стравам брунатно-червоного кольору. Сумач додають до страв із риби та птиці, в маринади, салати тощо. В Турції та Ірані меленим сумачом приправляють рис, в Лівані, Сирії, Єгипті густий відвар ягід додають до м'ясних і овочевих страв. Змішаний з цибулею, сумач вживається як закуска. Дуже красиво і смачно виглядає сумач на бутербродах. Це гарна добавка до квасолевих і горохових супів. Разом із кмином і чорним перцем відмінно підходить для свинячих відбивних, а з зирою – до баранячих котлеток.

У медицині застосовують для зниження температури, на Близькому Сході настоем сумача лікують розлади шлунка.

"Київський політехнік", 14 жовтня 2010 р., №31

Зелений водоспад

Парк КПІ є не лише окрасою території університету, його можна вважати візитівкою району та міста. Частина колекції, зібраної понад століття тому з різних континентів і кліматичних зон, збереглася і донині та викликає захоплення й замишування. Зараз у парку КПІ налічується близько 90 видів і форм дерев та чагарників, за що його можна віднести до розряду дендропарків. "Київський політехнік" уже розповідав про цікаві дерева, що знаходяться в ньому, – скумпію (перед головним корпусом), сумач (біля музею), гінкго білоба (біля ЦКМ) тощо. Та є в парковій колекції ще один екзот, який своєю несхожістю вабить зір круглий рік. Це – лапина ясенелиста (*Pterocarya pterocarpa*) сімейства горіхових (*Juglandaceae*). Ще її називають лапина крилоплідна, крилогорішник кавказький, птерокарія кавказька чи птерокарія ясенелиста. Дерево гарне в період цвітіння, та особливо красиве, коли дозрівають плоди: сережки розростаються у звисаючі кисті до півметра завдовжки і смарагдовим каскадом спадають по всій кроні. У цей час птерокарія нагадує зелений водоспад. Дозрівають "крилаті" горішки у вересні-жовтні і залишаються на гілках майже всю зиму. За це дерево вельми люблять місцеві білочки. Усю зиму вони шпарко чимчикують по гілках, відшукуючи поживу. Кілька екземплярів лапини облюбували в КПІ місцину біля ректорського крила напроти бювету. Торішні буревії відчутно пошкодили релікти, але й нині вони стоять у своїй пишній красі. Відвідувачі деканату ФММ із задоволенням милуються зеленою красунею через вікна другого поверху.

Птерокарія природно розповсюджена в Туреччині та Ірані, Се-

Лапина ясенелиста

редній Азії, зустрічається на Кавказі. Ростає, переважно, в нижньому гірському поясі і в низинах. Дуже вологолюбива, тож окуповує береги річок на глинистих та легких суглинних ґрунтах, багатих гумусом. Приживається і на бідніших землях, але погано переносить сухість повітря і ґрунту. Недостатньо морозостійка: при тривалій дії низьких температур обмерзає до скелетних гілок, але, як правило, добре відновлюється. Розмножується відводками та насінням. Поодинокі дерева і невеликі групки зустрічаються в го-

рах до висоти 1000 і навіть 1200 м. Ростає лапина відносно швидко, має розгалужену кореневу систему, тож її використовують для укріплення берегової лінії. Живе до 200 років. Деревина біла, легка, пухка, не дуже міцна. Європейці познайомилися з лапиною в кінці XVIII ст., після подорожі французького ботаніка А. Мішо до Азії. Вперше птерокарія була описана як горіх ясенелистий (*Juglans fraxinifolia*) в 1797 р. за екземпляром з саду Паризького музею.

У природних умовах – це велике листопадне дерево до 30 м заввишки зі стовбуром 100–150 см в діаметрі (в Україні висота птерокарії не перевищує 15 м). Крона розлога, досить рихла. Стовбур у молодих дерев прямий, з гладкою світло-сірою корою; у старих кора темно-сіра, поздовжньо-тріщинувата. Листки великі, перисті, загальною довжиною до 45 см, світло-зелені влітку і світло-жовті восени, складаються з 11–15 листочків. Цвіте у квітні – травні. Зеленуваті маленькі квіти одностатеві. Чоловічі суцвіття, розташовані біля основи молодих пагонів, утворюють лінійні колоски довжиною 5–10 см, жіночі знаходяться у пазухах верхніх листків і зібрані в сережках довжиною 10–15 см. У жіночих квітів є віночок, який після запилення огортає плід. Тож кожен горішок має по два коротких жорстких крильця, що після дозрівання допомагають їм розсіюватися.

Черговий раз милуючись рукотворною красою КПІ, з вдячністю згадаймо попередників, які створювали і розбудовували Київську політехніку, залишивши нам у спадок славний і красивий навчальний заклад.

"Київський політехнік", 22 вересня 2011 р., №30

Карамельне дерево

Останнім часом багато містян потяглися до дачних наділів: спробувати себе в новій справі – садівництві-городництві – та отримати від того зиск і, можливо, задоволення. З часом останнє стало переважати і тепер академіки-викладачі-службовці, і політехніки не виняток, стали фанатиками з дачного дизайну та ландшафту. Вони чудово орієнтуються в за-

ковиристих назвах рослин, їх характеристиках та перевагах. Можуть сходу порадити з десяток екзотів, які різнобарвлять земельну ділянку впродовж усього року. "КП" теж вирішив долучитися до повального захоплення і розповісти про "смачну" рослину, відому з дитинства, яка ще не знайшла широкого застосування як декоративна. Отже, є тюльпанове, коркове, мильне, хлібне дерево та ін. А цукеркове? Так, говенія. А карамельне?

А карамельне в НТУУ "КПІ" милує око праворуч від ректорського крила. Смак його плодів ні з чим не сплутаєш: це кислувато-солодкі червоні ягідки – карамельки-барбариски. Тому й дерево називають барбарис, берберис, кислянка, кислий терен. Барбариси належать до сімейства *Berberidaceae*, яке налічує понад 170 видів, що різняться розмірами, забарвленням листя, квітів і плодів. Своєю яскравістю барбариси вирізняються серед інших дерев і кущів, тому садівники люблять використовувати їх як живу загорожу – ошатно й практично. У висоту він сягає 2,5–3 м, добре переносить обрізку, за 6–7 років рослині можна надати будь-якої декоративної форми.

Росте барбарис на затінених узліссях, піщаних пагорбах, уздовж річок. Не переносить вологих місць із застійною вологою. Він стійкий до морозів, невибагливий до ґрунтів. Зустрічається на

всіх континентах, крім Австралії та Антарктиди, але поширений переважно в північній півкулі, де його називають "північним лимоном". Найчастіше в озелененні й медицині використовують барбарис звичайний (*Verberis vulgaris* L.)

– листопадний розгалужений кущ, батьківщиною якого є Крим та Кавказ. "Барбарис" з арабської означає "з пелюстками, подібними до морської мушлі".

Зацвітає він наприкінці травня, милуючи погляд ароматними квітами-дзвіночками. З них збирають запашний мед. У вересні-жовтні досягають рубіново-червоні плоди, що звисають розкішним намистом і надають рослині особливо декоративного вигляду. Ягоди зберігаються на гілках практично до весни. І мороз їм не страшний, і відлиги не бояться – як ювелірні витвори, вплетені в чорне сплетіння гілочок.

"Карамельне дерево" крім привабливого зовнішнього вигляду відоме й цілющою силою. Це добре знали ще в прадавній Індії. Там ягоди барбарису використовували як засіб, що очищає кров. У Давній Греції та Римі барбарис ріс у кожному саду, бо вірили: ця рослина приносить щастя й удачу. У тибетських монастирях його вважали рослиною, що продовжує молодість. На Русі теж добре знали й використовували цілющі властивості барбарису: настоянку з кори, стебел і коренів застосовували для вгамування кровотеч, зняття запальних процесів, лікування простудних захворювань.

Учені дослідили, що ягоди барбарису містять велику кількість яблучної, лимонної, винної й аскорбінової кислоти. Ягідний сік здатний виводити з організму токсини, сповільнювати процеси старіння. Свіжі плоди рекомендується вживати при захворюваннях печінки, запаленні нирок, сечового міхура, ревматизмі. Усі частини барбарису містять алкалоїд берберин, що має жовчогінну властивість.

Плоди барбарису широко використовують у кулінарії. З них готують джеми, компоти, желе, цукеркові начинки, соки й сиропи, вина й лікери, їх маринують і солять. Висушені ягоди використовують як приправу до м'ясних страв.

З його коренів та кори подекуди й досі виготовляють жовту фарбу для шерсті, льону, паперу, шкіри. Він найкращий фарбник для арабських килимів.

"Київський політехнік", 20 жовтня 2011 р., №34

Прикраса осіннього КПІ

Туристам, які мандрують заповідними стежками України, екскурсоводи полюбляють розповідати про шайтан-ягоду (кизил), переповідаючи байку О.Вишні. Аллах, бажаючи навести порядок на землі, зібрав усяку живність і наказав вибрати собі рослину, з якої потім і харчуватися. Хитромудрому шайтану припав до вподоби кизил, який з ранньої весни буйно квітнув. "Найраніше дозріє моє дерево, продам плоди й розбагатію", –

розмірковував він. Пройшла весна, закінчилося літо – люди й тварини збрали урожай зі своїх садів-городів, а шайтан-ягода все залишалася зеленою. Щосили дмухав на неї власник: та почервоніла, але смачнішою не стала. Спересердя відмовився він від

своєї власності, а люди після перших морозів залюбки смакували соковитими плодами. Правда, потім шайтан підступно помстився, але то вже інша історія.

От і в КПІ є рослина – родичка тієї ягоди. Називається кизильник горизонтальний (*cotoneaster horizontalis*) і тішить погляд пурпурним різнобарв'ям на Музейній площі біля пам'ятника Є.О.Патону. Познайомимося ближче. Кизильник (*Cotoneaster*) – рід неколючих чагарників, рідше – невеликих дерев сімейства Трояндових (*Rosaceae*). Назва походить від грецького "cotonea" – айва, "aster" – має вигляд, за подібністю листя айви й одного з видів кизильника. У колекціях ботанічних садів ця рослина відома з 1864 р. Рід кизильників досить різноманітний і нараховує понад 200 видів. Його батьківщина – Північний і Західний Китай. Зустрічається в Європі, Азії, Північній Африці. Кизильники є листопадні, напіввічнозелені й вічнозелені; висотою від 0,2 до 4 м; крону мають розпростерту, розкидисту, вузьку, або таку, що стелиться. Цінуються саме за гарну крону з темно-зеленого блискучого листя, яке восени перетворюється на яскраву різнобарвну палітру: від яскраво-червоного до брунатного. Чагарник малови-

могливий до ґрунту, морозо- і посухостійкий. Добре розвивається в умовах міста завдяки своїй газо- і пилостійкості.

Кизильники просто незамінні при створенні живоплотів, бо легко формуються, довго зберігають надану їм форму і переносять пересадку в будь-який час сезону. До того ж наприкінці літа

їх декоративність посилюється завдяки великій кількості яскраво-червоних або чорних плодів, які залишаються на гілках чи не до весни. Плоди не отруйні і приваблюють птахів. Це прекрасна ґрунтопокривна рослина, зокрема для кам'янистих садів, зміцнення

схилів, каскадного озеленення. На одному місці кущі живуть до 50 років. В Україні зустрічаються кизильники – блискучий, Даммера, Франше, чорноплідний, звичайний, багатоквітковий, притиснутий, монгольський, гостролистий та ін.

Та повернемося до КП. Кизильник горизонтальний – це вічнозелений чагарник висотою до 50 см, з горизонтально розпростертими перисто-гіллястими пагонами, що нагадують риб'ячий хребет, розташованими в одній площині. Пагони ростуть шарами. Завширшки сягає 1,5-2 м. Плодоносити починає з 6-8 років. Вирізняється дуже витонченою формою, його не сплутаєш ні з яким іншим видом.

"Київський політехнік", 10 листопада 2011 р., №37

Зелене чудо нашого парку

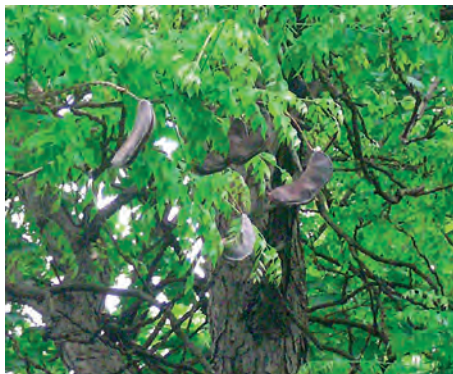
Здається, про всі найцікавіші рослини парку КПІ "Київський політехнік" уже розповідав. Аж ні. Навесні, фотографуючи біля ЦКМ чудернацький клен, який розпустився червонуватими пагонами, звернули увагу, що під сусіднім з гінкго білоба (обнесений огорожею) деревом земля усіяна цупкими синювато-брунатними стручками, всередині яких надійно сховані насінини-боби. Виявляється, це ще один екзот, залишений нам у спадок від колишнього сільгоспвідділення – бундук (*Gymnocladus*) дводомний (бундук канадський, мильне дерево, кентукське кавове дерево).

Бундук належить до листопадних дерев родини бобових. Досягає 30-метрової висоти, крона – до 8 м. Деревина тверда, міцна, з рожевим ядром і гарним малюнком. Має складні пір'ясті листки довжиною до 1 м, шириною – 40 см. Квіти одностатеві й двостатеві, зеленуваті, жовтувато-білі, лілово-пурпурні, зібрані у великі мітелки, з лимонним ароматом. Плід – шкірястий стручок до 20 см довжиною, у якому знаходиться до п'яти бобів. Стручок заповнений зеленуватою желеподібною масою. Плоди дозрівають восени і потім рівномірно падають майже упродовж року.

Фахівці наділяють рослину багатьма цінними властивостями, ще до кінця не вивченими. Але дещо можуть сказати: біб містить багато алкалоїду з назвою цитизин, який є отрутою. Якщо сирий плід

Бундук канадський

Плоди дерева

подрібнити, то отримана маса відлякує комах і тарганів. З бобів можна приготувати напій, за смаком схожий на каву (навіть з пінкою). Але попередньо їх прожарюють при температурі не нижче 260° С, звільняють від шкірочки та подрібнюють. Гель, що міститься всередині стручка, добре розчинний у воді, може використовуватися в косметології та як м'яка речовина, не висушує і не подразнює шкіру. Кажуть, студенти-біологи навіть примудрялися прати у цьому розчині, хоча він і не піниться. При більшій концентрації використовується як клей чи засіб для полірування меблів.

От такий він, бундук канадський, рослина цікава і корисна. А ми маємо ще один привід з вдячністю згадати наших попередників, які зібрали дендрологічну колекцію КПІ, пишатися насадженнями нашого парку та розповідати про них іншим.

"Київський політехнік", 17 травня 2012 р., №18

Дерево філософів і мандрівників

Щоразу, звертаючись до теми рослин у парку КПІ, не перестаю дивуватися різноманіттю видів, представлених тут. Не треба їхати в знамениту Софіївку чи Олександрію, варто лише підвести погляд на зелені крони, що привільно розкинулися над доріжками, і дізнатися історію місцевих та заморських красенів. Щоб переповісти друзям і знайомим (який ще навчальний заклад утопає в столітній рослинності?) та мати ще один привід поцішитися, що належиш до чудової родини – КПП.

Як його ім'я?

Повз цього широколистоного велета з екзотичними плодами і чудернацьким стовбуром пробігали абсолютно всі абітурієнти та студенти університету. Неподалік приймальної комісії, біля 17-го корпусу, вже багато років спостерігає він людську метушню: несміливий трепет учорашніх школярів, радісний погляд абітурієнтів, безмежне щастя першокурсників, ділові будні студентів і співробітників, урочисту ходу випускників. Для свого виду він лише столітній підліток, адже має родичів віком по 2 тис. років. Найчастіше його називають "східним кленом" – за подібність листя, але у клена листочки 5–6 см, а в нього – 25 см. А ще кличуть "гудзиковим деревом", мабуть, за схожість плодів-кульок на цей елемент одягу. У східних народів величають чинаром.

Платан на вулиці Політехнічній

Плоди платану

оголюючи молоді гірчично-зеленуваті шари. А скромна слов'янська душа за такий стриптиз прозвала дерево безсоромницею.

Та найбільш відома назва – платан (від грецького "платос" – широкий). Стовбур дерева може сягати 5–6 м в діаметрі, а крона – до 40 метрів. Тож іще одне ім'я – тинисте дерево. З роками з корою платана відбувається те саме, що й зі шкірою змії: інтенсивний ріст в ширину змушує його "скидати покриття" великими брунатними пластинами,

Слід в історії

А скільки історій та легенд розповідають про платан! Давні греки та перси вважали його найкрасивішим деревом Сходу і скрізь саджали. У Спарті платан вважали деревом Олени Прекрасної й завітчували лотосом. Його також присвячували найпрекраснішим чоловікам – Аполлону, Діонісу, Гераклу. Оповідають, що під кроною платана давньогрецький філософ Сократ дискутував зі своїми учнями. За часів Римської імперії дерева "кочували" на північні завойовані землі, видозмінюючи місцеві ландшафти. Під платаном у XVIII ст. грузинський цар Іраклій II прийняв доленосне рішення – звернутися до Російської імперії з проханням про захист і покровительство. До речі, у закоханих іспанців донині побутує романтична традиція: вимушено розлучаючись, вони розривають листок платана навпіл і зберігають свою половинку як запоруку зустрічі. Не обійшли дерево своєю увагою і ділові люди. Приміром, фахівцям добре відома Buttonwood Tree Agreement – "Угода платанового дерева" – угода 24 фондових брокерів, підписана 17 травня 1792 р. під платаном навпроти будинку 68 по Wall Street, яка стала початком створення найвпливовішої у світі фінансової установи – Нью-Йоркської фондової біржі.

Перекази та оповідки

Живуть платани дуже довго, найповажнішим дають власні імена. Найстаріше дерево, відоме нині, застало ще спорудження Великої Китайської стіни, але росте не в Піднебесній, а в Туреччині. 50-метровий стовбур має діаметр понад 13 м. Наче підпи-

раючи блакитне туркменське небо, біля селища Фірюза росте тисячолітній платан "Сім братів": з одного могутнього стовбура, утвореного бугристими напливами деревини, виходить сім менших. За легендою, сімох братів, які боролися за свободу, поховала сестра й довго їх оплакувала. Тоді платани, які вирости на могилах, зійшлися разом, обнялися та так і зрослися, наперекір усім негараздам.

Наш сучасник

Платан не лише гарний, а й корисний: він швидко росте, крона очищує атмосферу, могутня коренева система укріплює ґрунт, дерево невибагливе, мало хворіє, дає красиву деревину для меблевого шпону й інших виробів, використовується в медицині. Чинар усе частіше висаджують у містах з прохолодним кліматом, дерево несе не лише естетичну насолоду, а й невловимий шлейф далекого минулого.

"Київський політехнік", 18 жовтня 2012 р., №30

Гейзер здоров'я

У наших загазованих мегаполісах усе частіше з'являються вкраплення вічнозелених насаджень. Найпривабливіші з них – із родини ялівців, що вирізняються розмаїттям форм і видів, але з незмінною властивістю очищати повітря. За добу 1 га ялівцю випаровує до 30 кг фітонцидів, що згубно діють на хвороботворні організми. Є такий гейзер здоров'я і в парку КПІ.

Ялівець у КПІ

Праворуч від входу в перший корпус красується вічнозелена група рослин. Красень із закрученою кроною – ялівець пірамідальний. Це рослина довгожитель. Приміром, у ялівцевому гаю Нового Світу в Криму деревам по 500–700 років. У "нашого" вік не надто поважний, хоча вимахав до другого поверху. Але снігові шапки останніми роками розкуйовдили його крону і став він трохи розлапистим. Та все одно гарний.

За однією з версій назва ялівцю походить від праслов'янського *alov's'* (яловий, безплідний), за іншою – від кельтського *ienepgrus* – колючий.

Належить до родини кипарисових. Налічує близько 70 видів, з них в Україні представлено 9. Він невибагливий до ґрунтів, витривалий, але вимогливий до освітлення. Під ялівцем ніколи немає підрослих рослин, лише малюки. У перші роки життя молодняку потрібна тінь і її створює материнська крона. Та з ростом деревця потребують більше світла, його відсутність пригнічує рослину. Тож як не сумно, вони гинуть. У ялівця, як і в сосни, стрижневий корінь. Якщо його перерубати, він не ростиме вглиб і рослина зачахне.

Перекази

У багатьох народів ялівець – символ подолання смерті та вічного життя. Ялівцева деревина не гниє і з часом набуває

Ялівець у КПІ

особливої міцності, тож знатних осіб ховали в дорогих саркофагах з ялівцю. У Давній Греції та Римі ялівець вважався засобом проти змій. У міфі про аргонавтів розповідається, як Медея і Ясон ялівцем приспали жахливого змія, який охороняв золоте руно. На Русі вірили, що насіння ялівцю, якщо його носити з собою, захистить від укусів плазунів.

Було помічено, що молоко в посудині з ялівцю навіть у спекотний літній день не прокисає, а в запарених ялівцем бочках довго не псуються засолені овочі. Також здавалися дивними і нев'януча зелень ялівцю, і його особливий бальзамічний запах і число три, якому відповідають частини рослини (хвоя зібрана по три, три лусочки у жіночих колосків, три насінини в шишкоягодах). Усе це породжувало віру в надприродну силу та багато забобонів і звичаїв, пов'язаних із ялівцем. До сьогодні в оселях зберігають освячені гілки ялівцю, вважаючи це захистом від хвороб та негараздів.

Застосування

Про широке застосування ялівцю на Русі говорять так звана ягідна повинність, що існувала в XVII столітті. Ягоди у великій кількості везли до Москви в Аптекарський приказ, де з них добували ялівцеву олію і гнали ялівцевий спирт. Лікарі в ялівцевій олії зберігали хірургічні нитки, обробляли нею порізи, рани тощо.

Наукові дослідження підтвердили, що за бактерицидними властивостями ефірна олія ялівцю не має собі рівних і що жодне дерево не виділяє стільки фітонцидів, скільки ялівець. Ягоди ялівцю сині з сизим нальотом. Вони дуже ароматні і теж мають бактерицидні властивості. Широко застосовуються в медицині, зокрема в гомеопатії.

Господині використовують ягоди при консервуванні, чоловіки – для настоянок. Ягоди ялівцю входять до складу багатьох прянощів. А сухі плоди, зібрані в Криму, стануть не лише намістом, а й оберегом у домівці.

"Київський політехнік", 21 березня 2013 р., №11

Дерева для нащадків

Серед найстаріших та найповажніших дерев України чимало дубів віком понад 300 років (лише 1000-літніх налічується 8). Про них розповідають легенди, вони є свідками значних історичних подій, асоціюються з надійністю та сталістю. Учені нараховують близько 260 видів цієї рослини. Похвалитися столітніми красенями може й парк КПІ. Зокрема тут росте дуб звичайний різних форм, червоний та болотяний. Останній – не частий гість в озелененні, адже має поверхневе коріння і полюбляє вологі ґрунти, а в нашому парку їх збереглося аж два, до того ж поважного віку.

Декоративність червоного та болотяного дубів незаперечна. Весною приваблюють їх молоді червонувато-бурі звисаючі пагони. Красиве різьблене листя особливо ефектне восени: червонясте, жовто-охристе – воно довго тримається на гіллі, нагадуючи про осіннє буйство кольорів. Гіллясту графіку крони найкраще розгледіти взимку: іноді галуження здається різким і незграбним через зміну напрямку росту пагонів, які розвиваються лише на освітленій площині. Цікаво, що в висоту дерево росте до 150–200 років, а в ширину протягом усього життя. Листя його сягає 12 см, з 5–7 глибоко вирізаними лопатями, зверху – яскраво-зелене, знизу – світліше. Плоди – майже кулясті, діаметром до 1,5 см, на третину покриті "шапочкою", досягають у серпні. Розносяться жолуді вітром, тваринами та водою. Сойки, голуби, фазани, білки, польові миші, інші гризуни "транспортують" плоди на значні відстані, гублячи дорогою та забуваючи про припаси, які потім проростають.

У гірських районах "перевізником" виступають річки й потічки.

Дуб болотяний – *Quercus palustris*, англ. Pin oak tree. Англійською "pin" означає кілочок, своє ім'я отримав через гострі уламки, що залишаються на гладкому стовбурі після відмирання нижніх гілок. При-

Дуб болотяний у парку КПІ

родний ареал рослини – помірний і тропічний пояси північної півкулі. Немає зовсім дубів в Австралії, практично відсутні вони в Південній Америці та Африці (крім північних районів). "Обділені" Сибір і Центральна Азія – там немає аборигенних видів.

Найціннішою у дуба є деревина, яку використовують для міцних, твердих, пружних конструкцій, стійких до несприятливих зовнішніх факторів – у суднобудуванні, авіаційній промисловості, транспорті, будівельній, меблевій промисловості тощо. Крім того, дубові дрова – чудове паливо, теплотворність якого зростає пропорційно міцності деревини. У деяких середземноморських порід жолуді не лише їстівні, а й приємні на смак. У Португалії, Іспанії, Італії, Греції, Туреччині, Алжирі можна поласувати жолудевими стравами. У Китаї листям вигодовують личинок шовкопряда, використовують як добрива.

Американці люблять свою історію. І пишаються найстарішим військовим кораблем, що досі на плаву – 44-гарматним фрегатом "Констительюшн" ("Конституція"), спущеним на воду 1797 р. Його вартість на той час сумірна з вартістю нинішніх авіаносців. Вітрильник успішно боронив торгіві судна від піратів у Середземному морі та Карибському басейні. Найпам'ятнішу свою перемогу він здобув 9 серпня 1812 р. біля берегів Канади над англійським 38-гарматним вітрильником "Гуер'ер". На подив англійців, ядра відскакували від американського корабля. Британці не знали, що його півметрової товщини борта мали тришарову конструкцію: зверху і зсередини дуб білий, а всередині – болотяний. Завдяки своїй особливій структурі (зростав у заплавах) він не розлітався на друзки, від яких, переважно, і гинули матроси, а вигинаючись, гасив ударну силу і зупиняв ядра. Після бою за фрегатом закріпилось ім'я Старий Залізний бік. У XIX ст. вітрильник служив навчальним судном, а з 1934 р. перебуває у Бостоні на вічній стоянці. В особливо урочистих випадках "Констительюшн" в усій своїй красі виходить на рейд. Так влітку 2000 р. фрегат вітав учасників трансатлантичної парусної регати "Міленіум". А все завдяки дубу болотяному.

"Київський політехнік", 24 жовтня 2013 р., №33

Дерево, що заслуговує на повагу

Його називають екзотом серед хвойних. Маючи всі ознаки голчастих, дерево на зиму скидає хвою, а навесні вкривається молодою зеленню. Звідси російська назва – "лиственница", українською – модрина. Ботаніки називають її *Larix*. Одні вважають, що це галльська назва смоли, інші – що походить від кельтського *Lar* (рясний, дуже смолистий). Політехніки можуть милуватися цими гігантами (бо найвищі в парку) навпроти четвертого корпусу.

Модрина належить до хвойних порід, і з'явилася вона значно пізніше сосни, ялини та кедра, десь у кінці мезозойської ери одночасно з дубом. Налічують 20 видів, поширених у північній півкулі. Дерева можуть сягати 50 м у висоту і віку 300–400 років. Очевидно, предки її були хвойними деревами, а потреба скидати листя виникла при пристосуванні до суворого клімату. Модрина після відступу льодовика першою почала просу-

Модрина у парку КІП

ватися на північ. Її можна побачити за Полярним колом (доходить до 70° сх. ш.) і в горах (до 2400 м над рівнем моря). Занесена до Книги рекордів Гіннеса як найморозостійкіше дерево. Вважається, що модрини витримують температури до -65°C. Разом з тим, любить тепло, світло і багатий ґрунт. За світлолюбністю займає перше місце і не переносить навіть бокового затінення. Наприклад, липа в 9 разів тіньовитриваліша модрини.

Залежність модрини від сонячного світла настільки велика, що вночі ріст дерева припиняється, на відміну від сосни, яка тягнеться вгору упродовж доби. За перші три роки вона виростає ледве на метр, та з третього-четвертого щорічно дає метровий приріст. І так до 30–40 років. Модрина має глибоку розгалужену кореневу систему, витримує загазованість повітря, є цінною ґрунтополіпшуючою породою. Крона ажурна і затримує дуже мало сонячних променів.

Шишки модрини

Та не лише цим вона ввійшла в історію. Як відомо, Венеція розташована на 118 островах. Місто почало забудовуватися в V ст. Палаці і храми стоять на 400 тис. паль з модрини, які й досі не мають ознак псування. Місто Архангельськ, Зимовий палац та Ісаакіївський собор у Санкт-Петербурзі також стоять на модринових палях, і сьогодні вони міцні, як залізо. Дерево стало таким твердим, що його не бере ні пилка, ні сокира. Паркет і віконні рами з модрини в Зимовому палаці чудово збереглися до наших днів і, очевидно, будуть служити ще не одну сотню років.

Довговічність модрини пояснюється особливим хімічним складом живиці, яка є довготривалим консервантом. До 1858 року в Росії модрину навіть не продавали приватним особам, а використовували тільки в державному будівництві, в основному в кораблебудуванні.

Там, де росте модрина, з неї роблять нижню частину дерев'яних будівель, і вони служать віками. З часом деревина модрини ніби кам'яніє і набуває все більшої міцності, крім того, поступово змінюється колір – вона стає все гарнішою. Київські ріелтори люблять розповідати історію про дивака, який всі внутрішні поверхні замиського будиночка обшив дошками з модрини. За кілька років вони стали, як камінь: ні картину перевісити, ні комунікації протягти. Продавався той теремок дуже довго.

Деревина модрини має надзвичайну міцність і довговічність. Не боїться жуків-точильників, відзначається великою гнучкістю і пружністю. Шпали з модрини служать десятки років, тоді як із сосни лише 4 роки. Цінні властивості деревини модрини по-

в'язані з її надзвичайною щільністю і високою питомою вагою, а також тим, що вона просякнута дубильними речовинами. Внаслідок високої питомої ваги у воді вона тоне, тому сплавлити її, як сосну, не можна.

Своїми лікувальними властивостями в усі часи славилася модринова водорозчинна смола – живиця, або камедь, яка виступає з тріщин дерева. Живиця є сировиною для виробництва скипидару і каніфолі, з неї отримують ефірну олію (до 16%). Хвоя модрини стоїть на першому місці серед інших хвойних за вмістом вітаміну С, також містить ефірну олію (майже 20%), кора – дубильні речовини (8–10%), насіння – жирну олію. У деревині сибірської модрини міститься унікальний природний антиоксидант. Його здатність нейтралізувати вільні радикали перевищує раніше відомі природні аналоги – вітаміни В, С, бета каротин, токоферол – у десятки разів.

Незважаючи на величезне поширення та унікальні властивості, модрині не пощастило. Про неї, як про калину, дуб чи березу, не співають пісень, її ім'ям не називають кафе, магазини, ресторани й ансамблі. Та все-таки ця порода заслуговує на глибоку повагу.

"Київський політехнік", 12 грудня 2013 р., №40

Сонячний кущик

Ландшафт Київської політехніки стає все красивішим і привабливішим: з'являються нові елементи, насадження і композиції. Радує весняна квітуча палітра. Здавалося б, уже всі гарні куточки відвідали, дослідили і сфотографували. Аж ні. Днями колега збив з пантелику запитанням: а що за сонячний кущик квітне за першим корпусом правіше пам'ятника Є.Патону? Якщо спеціально не видивлятися, помітити його можна лише прямуючи першим поверхом до 6-го виходу. Декоративний кущ з тонкими зеленими пагонами, що утворюють плакучу форму крони, геть усіяний простими яскраво-жовтими квіточками з легким ароматом. Елегантні витягнуті листочки із зубчатим краєм помережені чіткими прожилками.

Квітка керії

Проведені спільно дослідження з'ясували, що це керія (*Kerria japonica*) – маловідома в нашому пейзажному дизайні гостя з Японії й південно-західного Китаю. Названа на честь Вільяма Керра – садівника й колекціонера рослин, який працював у лондонському ботанічному саду К'ю та захоплювався флорою Китаю, Яви й Філіппін.

Керія – зимостійкий листопадний кущ, належить до родини трояндових *Rosaceae*, має кілька різновидів і сортів. Усі

види діляться на прості і махрові. У махрової рано навесні з'являються квіти, схожі на невеликі трояндочки. Саме тому її часто називають пасхальною чи японською трояндою. Нездарма ж керія століттями займала гідне місце в садах японсь-

Керія біла корпусу №1 у КПІ

ких імператорів. У Європі керія з'явилася на початку ХІХ століття. З ботанічних розсадників вона досить швидко перекочувала до декоративних садів містян. З часом були виділені декоративні форми, особливо полюбився садівникам сорт з махровими квітками (pleniflora), схожими на трохи розпатлані кульбабки.

Керія – посухостійка рослина, але віддає перевагу вологим і багатим органікою ґрунтам. Кущі майже не вражають хвороби і шкідники. І посадка, і пересадка, й усі інші інструкції такі ж, як при культивуванні троянд. Висаджувати краще в захищеному від холодних вітрів місці. Тому й у КПІ сонячний кущик сховався у найзахищенішому від негоди куточку. А ми його знайшли і розповіли вам. Милуйтеся і насолоджуйтеся.

"Київський політехнік", 22 травня 2014р., №18

Непомітний велетень

Він стоїть обабіч тротуару, по якому в період навчання щодня проходять сотні, а то й тисячі людей. Важко сказати, чи хоч десяток з них зверне на нього увагу. Не звертали й ми, хоча вже кілька років пишемо в нашій газеті про дерева і кущі, які ростуть на території КПІ. Ми розповідали про гінкго дволопатеве, лапину ясенелисту, бундук канадський, сумах, керію... Хотілося представити, насамперед, щось екзотичне, про існування чого поруч з навчальними корпусами мало хто знає, або чия яскрава і красива фотографія прикрасить останню сторінку газети. А його у всій величі і оглянути непросто. Для цього необхідно відійти від нього метрів на тридцять-сорок, та ще й знайти таке місце, звідки його видно повністю – бо майже звідусіль його затуляють крони нижчих сусідів.

Допоміг випадок.

У травні вітер зламав гілку. Вона впала і перекрила дорогу, що йде вздовж першого і четвертого корпусів. Коли робітники порізали її й завантажили у самоскид, вона зайняла весь кузов. Одна гілка. А люди поруч з деревом виглядали, як ліліпути біля Гулівера. Точніше, як діти ліліпутів. Бо ліліпути у повісті Свіфта "Мандрі Гулівера" в 12 разів нижчі за людей, а це дерево має висоту приблизно тридцять метрів – тобто вище за людей разів у 15–17.

Дерево, про яке йдеться, – чорна тополя (осокір, *Populus nigra*), росте біля

Чорна тополя у КПІ

житлового будинку №1 на повороті до площі Знань. Йому понад 100 років. Посадили його працівники КПІ, коли створювали парк. Тоді у КПІ було сільськогосподарське відділення, де викладали і фахівці з паркової архітектури.

Кажуть, давні греки знали, що тополя благотворно впливає на самопочуття й настрій людини. Тому ці дерева росли біля кожного житла. Ними обсаджували місця, де відбувалися народні

збори, тож і закріпилася за тополею наукова назва – популюс (народна). Її дав дереву Карл Лінней.

Нині багато хто пише про біоенергетику, маючи на увазі не ту енергію, яка вимірюється в джоулях, а іншу – "тонку", присутність чи нестачу якої можна лише відчутти. Стверджують, що тополя чорна заряджає людину біоенергією, додає оптимізму, надає ясність думкам, посилює відчуття перспективи, інтуїцію. Можна сказати, що ті, хто саджав це дерево на території нашого інституту, мали на меті саме це.

А може й інше. Тополя – загальновідомий чемпіон з поглинання вуглекислого газу з наших вулиць: до 40 кг за літо! Вона також очищає повітря від пилу та шкідливих викидів. До того ж – це дерево-аптека. Як ліки використовують кору і листя, а ще бруньки, багаті біологічно активними речовинами, що мають бактерицидні, протизапальні, антиалергічні, сечогінні, болезаспокійливі й антисептичні властивості.

Живе дерево до 300 років. Тож іще не одне покоління політехніків милуватиметься цим осокором – якщо не пробігатиме повз, утупивши очі в черговий модний гаджет.

"Київський політехнік", 23 жовтня 2014р., №32

Тендітна і загадкова

Ми вже звикли до численних фотосесій на фоні першого корпусу. В яких тільки ракурсах його не зображують. Та незмінним атрибутом літніх знімків є погляд крізь ялинові гілки чи тендітну зелень майже вікових верб. Білих, або плакучих, як називають їх в народі. Часом нахилені гіллячки сягають землі, іноді ландшафтні "перукарі" підрізають їх занадто високо. Там живе й виспівує різноманітне птаство, і завжди хочеться на хвилю зупинитися, вдихнути неповторний аромат дерев.

Батьківщина верби білої – Схід (Китай, Іран, Японія). Колиш вона була головним деревом Стародавнього Єгипту, Ассирії, Вавилону і схиляла свої тонкі "плакучі" гілочки до берегів Нілу й Євфрату. Тепер росте практично всюди, прикрашаючи парки і сквери багатьох міст. Особливо мальовничо виглядає біля водойм. Поетичний образ верби оспіваний у численних казках, легендах і піснях. Кажуть, що завезли до нас товар з Китаю у вербових корзинах, розвантажили, тару викинули. Та якась гілочка проросла, зазеленіла і розселилася по усюдах. Тепер говорять: без верби і калини немає України.

У слов'ян верба вважалася символом сімейного вогнища, оберегом від нечистої сили – з гілок робили магичне помело про-

ти відьом і чаклунів. Вірили, що верба рятує від пожеж. Гілки її у Вербну неділю освячують і бережуть весь рік, бо захищають вони від усіх негараздів. У переддень Різдва дівчата кидали черевик у вербу – якщо застрягне в гілках, вийде вона скоро заміж. Жінки просили у верби, щоб повернула любов.

Росте верба напрочуд швидко. Варто принести гілочку і поставити у воду – обов'язково вкорениться. А живе дерево більше ста років. Налічується близько 170 видів верби – ламка, полярна, сіра (попеляста), пурпурна тощо. Але найбільш цілющі властивості має верба біла.

З давніх часів це красиве ніжне дерево – незамінний помічник людей у цілительстві та виготовленні різних потрібних побутових предметів – від загорожі до меблів. У народній медицині здавна було прийнято лікувати жар і знімати біль настоянкою кори верби або відваром молодих гілочок. Вчені виявили, що в ній міститься саліцилова кислота. 10 г кори відповідають 3 таблеткам аспірину. Також у її складі є дубильні речовини, глікозиди, флавоноїди, пектини, мінеральні елементи, аскорбінова кислота та ін.

Тож хай і надалі радує нас ця красива й корисна рослина.

"Київський політехнік", 16 квітня 2015р., №13

Магонія – родичка барбарису

Про гарний декоративний кущ барбарису, що росте біля ректорського крила, "Київський політехнік" уже розповідав. Та не-подалик, ближче до переходу в кафе "Альма-матер", розташувалася його недалека родичка – магонія падуболиста (*Mahonia agguifolium* Nutt.), або американський барбарис, чи орегонський

виноград. Належить до родини барбарисових (*Berberidaceae*), назвою завдячує Бернардові Магону (Bernard M'Mahon) – садівникові й автору одного з перших американських садових календарів, опублікованого в 1806 р. Родина налічує до 70 видів вічнозелених кущів з лісових і гірських районів Гімалаїв, Східної Азії, Північної та Центральної Америки.

Магонія має блискуче різьблено-зубчасте темно-зелене листя, схоже на листя падуба, тому й отримала таку назву. Неймовірно красива саме навесні, коли вкривається золотистими квітами, зібраними у грона, на фоні рельєфного листя. Ця медоносна рослина полюбляє затінені ділянки, вапняні ґрунти, добре відновлюється після морозів, стійка до шкідників і хвороб. Восени вабить темно-синіми їстівними ягодами.

Плоди магонії придатні для переробки і харчування. Вони містять цукри, органічні кислоти, дубильні та пектинові речовини, аскорбінову кислоту. Ягоди добре зберігаються у свіжому вигляді. З них виходять пікантні добавки до компотів, соків, вина, варення, кондитерських виробів. Коріння магонії використовується в медицині. Рослина дає прихисток птахам, нектар бджолам, їжу дрібній живності. Популярна в ландшафтному дизайні.

До речі, на магонію звертав увагу кожний, хто проходив біля пам'ятника загиблим політехнікам.

Своїм кольором – насиченим смарагдовим улітку та пурпурно-фіолетовим глибокої осені – вона наче підкреслює урочистість і скорботу скульптури.

"Київський політехнік", 21 травня 2015р., №17

У затінку першого корпусу

На території нашого парку зростає величезна кількість найрізноманітніших рослин. "Якщо пересуватися територією КПІ удвічі повільніше, можна побачити в чотири рази більше", - зауважив колега, розглядаючи невідомий кущ на розі корпусу (з боку бухгалтерії). На що його супутниця зауважила: "Часто пробігаю тут і завважила, щось заважає пройти". То що ж за чудернацька рослина розкинула там рожеві суцвіття? Не поліньтеся підняти очі догори, щоб побачити цю красу.

Відповідь проста. Цей гіллястий індивід – жимолость (лат. *Lonicera*). Батьківщиною її вважається Південно-Східна Азія, звідки перекочувала до Північної Америки, Європи та інших регіонів. Існує близько 200 різновидів, та лише декілька вважаються їстівними. Абсолютно безпечною є синя жимолость. Її плоди зовні нагадують чорницю, мають однорідну структуру та щільну шкірку, вкриту сизим нальотом. Середній розмір ягоди – до одного сантиметра. Дозрівають у липні-серпні. Смак

може варіюватися від солодкого до кисло-солодкого залежно від ареалу поширення. Корисно вживати жимолость у свіжому вигляді, перемелену з цукром, або у вигляді соку. На зиму ягоди заморожують.

Її плоди – справжнісінька аптека здоров'я. В них містяться вітаміни А, В (В1, В2, В9), Р і С. За вмістом вітаміну С її можна порівняти з лимоном. За вмістом мінералів (магній, калій, фосфор, йод, кальцій, алюміній, марга-

нець, барій, мідь, кремній і залізо) займає перші позиції серед усіх відомих ягід. Плоди багаті органічними кислотами (щавлева, янтарна, яблучна і лимонна) та містять цукор у вигляді галактози, фруктози та глюкози.

У медицині широко застосовуються препарати з жимолості. Вона незамінна при захворюваннях серцево-судинної системи, її застосовують при недокрів'ї й різних формах гіпертонії, благотворно впливає на стан печінки, жовчного міхура і нирок. Перевагою жимолості вважають її здатність знижувати і нормалізувати кров'яний тиск та усувати головні болі.

Тож насолоджуймося весняною красою, і нехай ягоди радують нас лише у вигляді смаколиків, а не ліків.

"Київський політехнік", 28 травня 2015р., №18

Красива і корисна

"Дівчата, яку наречену я щойно побачила", – з таким вигуком забігла до кімнати молода співробітниця. (Ми працюємо в головному корпусі, вікна виходять на центральний вхід, тому звикли до численних весільних фотосесій.) "Семиметрового зросту", – переможно додала вона, насолоджуючись ефектом. Наступні півгодини ми дружно захоплювалися красою величезного куща, що сховався в закутку першого корпусу навпроти кафедри конструювання верстатів і машин. Ефектний, рясно уквітчаний мереживними суцвіттями на тлі смарагдового орнаментного листя, він сягав другого поверху та здалеку дійсно скидався на пінно-білу наречену.

При ближчому знайомстві дерево-кущ виявилось пересічною бузиною (*Sambucus nigra*) чималого розміру. Фахівці не вважають бузину королевою краси. Але вона, без сумніву, приваблює погляд: навесні – суцвіттями-блюдцями діаметром до 25 см, восени – парасольками чорно-синіх їстівних ягід. Зовні

чорна бузина схожа на свою сестричку – бузину червону, або кистьову (*Sambucus racemosa*). Відмінності помітні при цвітінні. У бузини червоної суцвіття зеленувато-жовті, непоказні, до 6 см в поперечнику. Листя має різкий неприємний запах, який нібито відлякує мишей. Але, як кажуть дачники, безграмотне мишаче плем'я про це не здогадується і продовжує рити підземні ходи просто під корінням.

Квіти та плоди бузини чорної

Рослина здавна знаходила застосування у побуті. Із ягід виготовляли фарбники, робили чорнило, використовували при чищенні посуду та ін. Плоди і квітки використовували як харчові продукти і лікарську сировину. Вони мають потогінну, жарознижувальну, сечогінну, відхаркувальну, протизапальну, заспокійливу дію. Смакові якості ягід не викличуть ентузіазму в гурманів. Але є в ній щось пікантне в поєднанні з іншими компонентами. Інтернет рясніє кулінарними рецептами наїдків та напоїв на основі бузини. Але не забуваймо, що у великій кількості ягоди бузини отруйні.

Як і про кожну відому рослину, про бузину розповідають казки та легенди. Одна з них свідчить, що колись вельможа, полюючи в глухому лісі, відстав від свити, заблукав і вийшов до одинокої хатини, біля якої сидів старий і плакав. На запитання про причину сліз, дідусь поскаржився, що його побив батько за неповагу до діда. Здивований вельможа зайшов у будинок і побачив двох древніх старих. Вражений, він запитав, як досягти довголіття. І діди розповіли, що все життя живуть у лісі, обробляють землю, а харчуються, головним чином, хлібом, молоком і сиром. А ще вживають ягоди чорної бузини, яким і зобов'язані своїм здоров'ям.

"Київський політехнік", 16 квітня 2015р., №22

Чому дерева восени такі барвисті

*Унылая пора! Очей очарованье!
Приятна мне твоя прощальная краса –
Люблю я пышное природы увяданье,
В багрец и в золото одетые леса.*

Ці рядки Олександра Пушкіна, думаю, знайомі всім. А всі КПШники можуть кожної осені милуватися одягненими в золоті й багряні шати деревами на території нашого університету.

Найвідоміші з них – свого роду зірки Інтернету і весільних фото – золотистий клен і багряна скумпія перед першим корпусом, неподалік від пам'ятника великому механіку Степанові Тимошенку. Чудові фото осінніх дерев парку КПШ часто можна побачити і на виставках "Таланти КПШ", і в Інтернеті. Бували вони і на сторінках нашої газети.

А сьогодні хотілося б розповісти про те, що робить листя дерев та кущів такими красивими – про барвники, які в них є. Отже, чому листя восени жовте і червоне?

Мабуть, усі знають про хлорофіл, який надає листям зеленого кольору. Саме в молекулах хлорофілу під дією сонячного світла відбувається фотосинтез – з води і вуглекислого газу утворюються вуглеводні і кисень. Вуглеводні – це целюлоза, яка є будівельним матеріалом всіх складових частин рослин, сахароза і фруктоза, які надають плодам солодкого смаку, крохмаль, що є у картоплі, та інші. Фотосинтез проходить лише при певних фізичних умовах – при належних температурі й освітленні. Коли восени день скорочується, а температура падає, фотосинтез сповільнюється, а з часом припиняється. Молекули хлорофілу під дією світла руйнуються, зелений колір зникає, листя стає жовтим.

Жовтий колір листю надають каротиноїди – каротини й окислені форми каротинів ксантофіли – лютеїн та віолоксантин. Вони є і в зеленому листі, але тоді їх колір маскує хлорофіл. Кароти-

ноїди відіграють допоміжну роль у фотосинтезі, розширюючи спектр світла, що поглинається при цьому. Каротиноїди обумовлюють колір не тільки осіннього листя, але й жовтих квітів, фруктів та овочів.

А червоний, рожевий, багряний, вишневий колір листям надають барвники антоціани. За хімічним типом вони є глюкозидами. На відміну від жовтих пігментів, у зелених листах їх немає, вони утворюються лише восени, під дією світла при зниженні температури. Ці барвники обумовлюють блакитний, рожевий, червоний, синій, фіолетовий кольори квітів, а також ягід – смородини, вишень та інших.

Ось так дуже коротко можна відповісти на запитання: чому восени листя жовте і червоне? Звичайно, ця відповідь далеко не повна. Повну відповідь можна знайти в роботах фахівців з фізіології рослин, які вивчили не лише роль різноманітних барвників у життєдіяльності рослин, але й дослідили, які зміни відбуваються в деревах восени, яке значення має опадання листя і безліч інших питань.

Наостанок хочу зауважити, що перед першим корпусом росте ще одна скумпія – біля пам'ятника першому ректору КПІ Віктору Кирпичову. Прямі сонячні промені восени на неї не потрапляють, вона довго залишається зеленою, а червоною буває досить рідко. І цим наочно демонструє значення сонячного світла для зміни кольору листя.

В. Ніколаєнко (Ігнатович)

"Київський політехнік", 29 жовтня 2015р., №32

Райські яблуні в КПІ

Політехніки вже звикли, що райська яблуня, серед інших дерев, є окрасою першого корпусу. Ще одне дерево такої ж краси росте за сьомим корпусом. Наче в казці, вони милують погляд з ранньої весни до пізньої осені. Весною вражають вибухом цвітіння – від біло-рожевого до темно-вишневого, а осінню вбираються в рясні кетяги дрібненьких плодів: одна – жовто-помаранчевих, інша – рожево-червоних. На смак вони невиразні, але королівське варення із райських яблук дасть фору багатьом ягідним, і на вигляд, і на смак.

Цінний продукт. Яблука – найдоступніший і дуже цінний продукт харчування, потрібний організму для нормальної життєдіяльності. З давніх-давен в Україні їх цінують за красу, смак та цілющі властивості. У народі кажуть: хто з'їдає в день хоч би два яблука, тому не потрібні лікарі. У складі райських яблук міститься хлорогенова кислота, яка сприяє виведенню з організму щавлевої кислоти та нормалізує діяльність печінки. Райські яблука знижують

рівень холестерину в крові, зменшуючи ризик закупорки судин, виникнення серцевих нападів тощо.

Історії і факти. Яблуню вирощували в Стародавній Греції і Стародавньому Римі, на територіях Єгипту і Палестини. За Ярослава Мудрого яблуневі сади вперше були закладені в Києві на території Києво-Печерської лаври.

Коли в Європі з'являвся черговий дивовижний "фрукт", його порівнювали з яблуком. Помідор назвали "золотим яблуком" (італійською "pomodoro"), апельсини "китайським яблуком" (нідерландською "appelsien"). До речі, коли в Російській імперії запроваджували вирощування картоплі, її ягоди називали "чортовими яблуками" – вони ядовиті, а в слові "картофель" чулося німецьке "Teufel" – "чорт".

Слово "помада" теж пов'язане з яблуком. Воно походить від французького "pomme" ("pomme" означає яблуко) і спершу означало лікувальну мазь, яку готували з м'якоті певних сортів яблук.

Найбільше яблуко, зареєстроване у Книзі рекордів Гіннеса, важило 1,67 кілограма.

Міфи і легенди. У християнській міфології історія людства починається з яблуні: за Біблією, саме вона була тим райським Древом Пізнання добра і зла, плоди якого скуштували Адам і Єва, за що і були вигнані з раю.

З грецької міфології знаємо про "яблуко розбрату" – золоте яблуко з написом "Найкрасивіший", яке богиня розбрату і ворожнечі Еріда підкинула на банкет, куди її не запросили. Через це яблуко посварилися богині Гера, Афіна і Афродіта, а згодом розпочалась Троянська війна. Золоті яблука фігурують і у міфі про дванадцятий подвиг Геракла. Вони росли в саду, який доглядали дочки Атланта Гесперіди, а охороняв стоголовий дракон, який ніколи не спав.

Одне з найбільших наукових відкриттів, за легендою, теж пов'язано з яблуком. Розповідають, що Ісаак Ньютон задумався про силу, під дією якою рухаються планети, звернувши увагу на яблуко, що впало з гілки. Після того він розпочав розрахунки, які кінець кінцем завершилися відкриттям закону всесвітнього тяжіння.

У слов'ян є міфи про молодильні яблука. За тридев'ять земель, у тридесятому царстві є сад з молодильними яблуками і колодязь з живою водою. Якщо старому з'їсти це яблуко – помолодшає, а сліпому вмити очі водою з колодязя – буде бачити.

В українській традиції. Наші предки вважали яблука символом цілісності, плодючості, безсмертя та вічної молодості. Яб-

луко є одним з атрибутів релігійного свята Спаса, або Преображення Господнього, що святкується 19 серпня.

У поезії символічними значеннями яблука є дівоча краса, достаток, чистота, добро. Приміром, у народних піснях "хвалилася дівчина":

У мене личко, як яблучко,
У мене брови чорнесенькі,
Зовсім я дівка складнесенька.

На завершення. Часто дітям розповідають казку про бідного перехожого, в якого перевдягнувся Всевишній, щоб дізнатися, як живеться на землі. Прийшов він до чудесного яблуневого саду і попросив плодів. Красуні-яблуні гордовито відмовили. Лише райка щедро насипала своїх яблук. Пішов дідусь далі, пригощав червоненькими плодами зустрічних і примовляв: справжні райські яблучка. І не закінчувалися вони в торбі.

Тож хай і наша Політехніка стане райським місцем, де не закінчуються добрі справи і славні діла.

***"Київський політехнік",
15 листопада 2018р., №33***

Вогняний кущ або північний лимон

Про цю рослину можна сміливо ставити запитання телевізійним знавцям. Традиційна окраса садів і парків. Навесні – полум'яніє, восени – дарує. Щедро дарує плоди, багаті вітамінами й мікроелементами, які у вигляді джемів і пастили смачні та гарні, а в лікарських препаратах сприяють здоров'ю й довголіттю.

Це айва японська, або хеномелес, що в КПП росте на Музейній площі праворуч пам'ятника. Ця ніжна японочка відома в Європі понад 200 років, і тільки в минулому столітті її почали цінувати й культивувати як плодово-ягідну культуру, вивели сорти з великими плодами і неколючими пагонами. Крім того, рослина – чудовий медонос. Кущі добре формуються і підходять для посадки в якості живоплотів, а також, за рахунок потужної кореневої системи, для укріплення ґрунтах і запобігання їх ерозії. Окремі гібриди застосовують для вирощування бонсай. Усього є близько 500 сортів айви японської, проте в наших широтах росте лише невелика їх частина.

Рослина дуже невибаглива, стійка до засухи, росте на будь-яких ґрунтах, вік – до 60 років, любить сонце і напівтінь, легко і швидко розмножується насінням і відводками і, головне, рясно і довго цвіте. На початку травня голі ще гілки вкриваються червоними (помаранчевими) щільними пучками квітів. Виглядають неймовірно гарно (вогняно). Плоди з'являються на кущах 3–4-річного віку. Дозрівають у кінці вересня – жовтні. Вони щільно розташовані по всій довжині пагонів, розміром 3–5 см, вагою до 50–70 г, грушоподібної або яблукоподібної форми, з ароматом лимона, яблука і ананаса, покриті восковим нальотом, тому довго залишаються свіжими. Дуже міцні, навіть давно зібрані, мабуть це і послужило грецькій назві "хено-

Квіти та плоди айви японської

мелес", що означає "розколоти яблуко". Слабкі заморозки куці переносять добре, але плоди краще зібрати заздалегідь.

Айва японська, яку ще називають північним лимоном, може вважатися чемпіоном серед плодів і ягід за вмістом вітаміну С. В окремих сортах його 180 мг на 100 г продукту, що в кілька разів більше, ніж у лимона. Навіть навесні аскорбінової кислоти в цукрованих плодах більше, ніж в привізних цитрусових.

Крім того, айва багата каротином, вітамінами РР, Е, В1, В2, В6, мікроелементами: калієм, магнієм, міддю, цинком, і особливо йодом і кобальтом, а також немає їй рівних і за кількістю пектинів. Айві ми зобов'язані і походженням слова "мармелад". Адже португальське слово *marmelo* означає не що інше, як "пюре з айви". Специфічний терпкий смак плодів викликаний дубильними речовинами.

Легенди свідчать, що японську айву використовували для приготування різних, в тому числі і цілющих страв при дворах японських і китайських імператорів. Вона відома як символ родючості і любові, її присвячували богині Венері. У законах Солона (один з "семи мудреців" Стародавньої Греції) її рекомендували їсти в день весілля, щоб життя молодят була таким же гарним, як і благородний аромат айви. Її запікали з медом, видаливши серцевину. Лікувальне застосування айви описано в старовинних медичних книгах Сходу, згадує її в своїх працях і Авіценна.

А ми щодня пробігаємо площею повз куці з рясними плодами, які вважаємо несмачними, і не переймаємося повагою до цієї невибагливої та такої корисної рослини – айви японської.

"Київський політехнік", 19 вересня 2019р., №26

Дерево-воїн

Різноманіття рослинного світу, представленого на території Київської політехніки, не перестає дивувати. Серед інших екзотів на Політехнічній, біля корпусу приймальної комісії, привертає увагу високе дерево з ажурною кроною та плодами-стручками, що розгойдуються упродовж всієї зими. Стовбур та гілки щедро уतिकані довгими розгалуженими колючками.

Це гледичія триколючкова (*Gleditsia triacanthos*) – представник родини бобових, родичка акації білої (робінії псевдоакації). До сімейства входить близько п'ятнадцяти видів дерев, що походять з Північної Америки, Азії та Африки. Рід названий на честь Готтліба Гледича (Johann Gottlieb Gleditsch, 1714–1786), німецького лікаря і ботаніка, директора Берлінського ботанічного саду. В культурні насадження гледичію ввели в кінці XVIII ст., висадивши її поблизу Лондона. З 1813 р. рослину культивують в Нікітському ботанічному саду, з 1877 р. – на Миколаївщині, в ботанічному саду ім. Фоміна таке дерево росте з 1884 року.

На батьківщині гледичії досягають 45 м заввишки. Їх деревина відзначається міцністю, добре полірується і тому використовується в промисловості. Ажурна крона гледичії складається з великих подвійноперистих листків, що нагадують папороть, і колючих пагонів. Шпичаки цієї рослини сягають 15 см завдовжки (на батьківщині і до 30 см), за що її іноді називають "дерево-воїном".

Гледичія триколючкова біля корпусу №16

Цвіте гледичія в наших умовах досить тривалий час у червні (липні). Квіти малопомітні, ароматні, є хорошим медоносом. Цікавою особливістю гледичії як медоноса є те, що вона виділяє нектар і в посушливу погоду. Плоди дозрівають у жовтні – листопаді. Це сплюснутий, трохи вигнутий, шкірястий, блискучий, червонувато-коричневий великий боб довжиною 15–30 (і навіть 50) см. Насіння велике, до 1,5 см, плоске, коричневе або жовтувате, з тьмяним блиском, нагадує квасолини. Плоди м'ясисті, солодкі, їх споживають тварини. Квітнути і плодоносити гледичія починає з 10 років.

Плоди гледичії

Листя і плоди багаті вітаміном С, з насіння виготовляють сурогат кави. Боби

містять цукор, аскорбінову кислоту, дубильні речовини, вітамін К тощо. Листя гледичії виділяє фітонциди, які згубно діють на шкідливі мікроби. Як й інші бобові, гледичія покращує ґрунт, збагачуючи його азотом. Плоди, квіти та листя гледичії часто використовують як лікарський засіб.

Потужна розгалужена коренева система зробила ці рослини ідеальними насадженнями для зміцнення схилів. Гледичія швидко розростається, рідко хворіє і майже не піддається нападowi шкідників. Молода поросль добре піддається обрізанню і формуванню, що дозволяє використовувати гледичію як живу огорожу. Природний "колючий дріт" робить таку огорожу неприступним і, водночас, декоративним бар'єром.

Гледичія – дерево-довгожитель. Може прожити до 100 років. В Україні її почали активно поширювати в середині ХХ століття під час масового створення вітрозахисних лісосмуг. Нині існують безколючкові, плакучі та інші декоративні види. Гледичія дуже стійка до засухи, здатна переносити температури до 40° С. За це її називають великим деревом з мінімальними потребами.

Універсальний лікар, кулінар і косметолог

Де росте. Мабуть ніхто, крім птахів та двірника, не знає, де біля першого корпусу росте це дерево. Та й хто задирає голову, поспішаючи до кафе, що поруч. Хіба пташки, ласуючи плодами, скинуть на пішохода залишки трапези, як і сталося з автором цих рядків. Це одне з найбільш поширених фруктових дерев поряд з яблунею і вишнею. А зображення плода в дитячій абетці пам'ятаємо з дитинства на букву "С".

Що означає. Синя слива. Слово, на думку вчених, запозичене праслов'янською мовою з латини, в якій воно виглядало як "livos" і позначало "синюватий колір, синювате забарвлення". Згодом перетворилося на знайому нам "сливу". За іншою версією, "слива" ("prunus") – не що інше, як злиття двох слів: грецького "prounus" і латинського "prunia", що в перекладі означає "іній". Адже сливові плоди вкриті легким білим нальотом, що нагадує тонкий сніговий покрив.

Звідки походить. Цікаво, що слива не має дикого пращура, а є результатом природної гібридизації аличі й терену десь у кавказькому чи малоазійському регіонах. Окультурення продовжилося в Серед-

земномор'ї і Середній Азії. На поширення слив по Європі вплинули і хрестові походи. Так, під час однієї з експедицій на початку XII ст. хрестоносці планували захопити Дамаск, але натрапили на запеклий опір жителів міста. Ні атаки, ні облога не дали результатів. Довелось завойовникам забратися геть. Єдиним трофеєм, яким поживилися, стали сливи, що буйно росли навколо кріпосних стін. Тоді з вояків насміхалися: прийшли в Дамаск, щоб захопити місто, а натомість захопили сливи. А ще розповідають, що сливи "Ренклюд", які вирощуються в багатьох країнах і сьогодні, зобов'язані своєю назвою прекрасній французькій Клод – дочці короля Людовика XII.

Символізм. Сливе дерево здавна відоме в культурі Японії й Китаю. У Піднебесній квітучу сливу сприймають як символ щастя, а п'ять пелюсток квітки є його складовими: благополуччя, знатність, довголіття, щаслива доля і душевна чистота; недостигла слива – образ учня. У Країні Вранішнього Сонця сливе дерево – символ самурая. Також у японців існує приказка: "Слива цвіте – запах хороший, вишня цвіте – очей не відвести". Північнонімецький вираз "у сливову Трійцю", тобто коли на Трійцю достигнуть сливи, приблизно означає – "після дощику в четвер".

Корисна для всіх. Плоди сливи вирізняються багатим хімічним складом, високою поживністю і відмінним смаком. Свіжі містять 6–17% цукрів (переважно глюкози і фруктози), до 1,6% органічних кислот (яблучна, лимонна, щавлева, бурштинова, хінна), пектини, каротин, вітамін Е, аскорбінову кислоту, вітаміни групи В, сполуки калію, заліза, йоду, міді і цинку. Багато в сливі вітаміну Р і речовин Р-вітамінної дії, що сприяють зниженню кров'яного тиску та зміцненню кровоносних судин. Важливо, що вітамін Р зберігається в сливі навіть після переробки. У ядрах кісточок – до 42% жирних олій. До речі, чим менша кісточка, тим цінніший сорт.

Слива – фруктовий довгожитель, може рости і плодоносити до 60 років. За зимостійкістю серед інших кісточкових поступається тільки вишні. Вона універсальний продукт для кулінарії: використовується в кондитерських виробках та соусах, має попит у косметології. Зі слив готують чимало алкогольних та безалкогольних напоїв, і часто національний сливовий напій стає однією з гастрономічних візитівок країни.

Із листя сливи виробляють барвник зеленого кольору, а з кори – жовтого. Завдяки своїй довговічності сливова деревина широко використовується для виготовлення меблів, предметів інтер'єру, сувенірної продукції, більйардних київ, паркету тощо. І вона, між іншим, вважається досить дорогим матеріалом, тому виробки з такої деревини часто є ексклюзивними.

Породистий та містичний

Є люди – ставні, поважні й гідні, про яких з першого погляду хочеться сказати: відчувається порода. Так і в рослинному світі. Окинувши поглядом дерева в парку КПП, звертаємо увагу на найвищі і найрозкішніші. Без сумніву, це буде ясен (хоча останнім часом вони почали всихати). На думку дослідника Володимира Даля, назва походить від слова "ясний", "світлий". Адже навіть дуже пишна крона дерева пропускає сонячне світло, тому під ним завжди ясно і світло.

Вид. Ясен звичайний – одна з найцінніших деревних порід України має високо підняту крону, стрункий стовбур і велике непарно-перисте листя, живе 200–250. Коріння розгалужене і глибоке – воно повинно міцно тримати гіганта заввишки 35–40 м з товщиною стовбура більше одного метра.

Кора на молодих гілках гладенька, зеленкуватого кольору, на стовбурах і старих гілках сіра. Можливо тому латинська назва ясенa – *Fraxinus* – означає "попіл". Листя містить таніди, ефірну олію, вітамін С, каротин, пектини. У корі і листі міститься речовина, яке надає дереву аромат свіжого сiна. Тож під деревом дихається легко і спокійно.

Цвіте ясен до розпускання листя, що забезпечує хороше запилення. Пло-

ди – аеропланчики – довгасто-еліптичні 4-сантиметрові крилатки з горішком всередині утворюються щорічно у великій кількості. Дозрівають у вересні-жовтні і висять на дереві всю зиму. У горішках міститься багато жирів і білків, тому їх люблять білки, птахи і гризуни. Молоде дерево росте досить швидко. Плодоносити починає в середньому після 25 років.

Промисловими вважаються дерева віком 100–120 років, середній діаметр стовбура в цьому віці – від 30 до 55 см.

Завдяки швидкому росту і невибагливості до складу повітря ясен звичайний вважається цінним деревом для озеленення міст. Має декілька декоративних форм, що використовуються в ландшафтному дизайні.

Найбільш цікавими є монументальна, з пірамідальною кроною; низька – з уповільненим ростом і компактною округлою кроною; плакуча, що досягає до 8 м у висоту, з куполоподібною кроною і довгими, звисаючими до землі гілками.

Використання. На Кавказі консервовані незрілі плоди вживають як приправу до м'яса та риби. З насіння отримують темно-зелену олію, яка йде на виробництво фарб, штучного каучуку і мила. Кора багата дубильними речовинами, з неї отримують синю, чорну, коричневу фарбу. Солодкий сік ясена, як і сік клена, є цінним джерелом цукру. Лікувальні властивості ясеня дозволяють використовувати його в медицині. Деревина світла, з дуже красивою текстурою. Має високу міцність, гнучка, стійка до розтріскування. Нагадує деревину дуба, така ж щільна і міцна.

З давніх часів з ясена виготовляли весла, бойові палиці, луки і древка стріл, посуд, колісні ободи і спиці. Зброярі виточували з нього міцні, з малою віддачею приклади і рушничні ложка. У 1703 р., згідно з указом Петра I, породу було взято під охорону і її дозволялося рубати лише для потреб кораблебудування.

Нині з деревини виготовляють паркет, сходові поручні і рукоятки інструментів, меблі і фанеру, деталі літаків, гімнастичні бруси, предмети спортивного інвентарю: лижі, весла, тенісні ракетки, токарні та інші вироби. Деревина ясена використовується в суднобудуванні, авіабудуванні, вагонобудуванні. У текстильній промисловості ясен іде на виготовлення деяких частин ткацьких верстатів. За пружністю деревина ясена переважає

середні сорти сталі. Вона – незамінний матеріал для виготовлення планерів.

Перекази і легенди. Ясену поклонялося багато народів. І вірування їхні були різними. Одні вважали його провідником між світами, інші – символом мудрості і життя, називали "деревом пізнання", яке наділяло людину силою та відганяло нечисту силу.

У міфах Стародавньої Греції знаменитий герой Геракл зробив собі величезну палицю саме з ясена, вирвавши його з коренем. Іншому давньогрецькому герою, Пелею, в день його весілля Харон – перевізник душ померлих в підземне царство Аїда – подарував свого списа, держак якого був зроблений з ясена.

У Швеції ясен шанували як дерево-талісман. Кожна селянська родина намагалася посадити його на обійсті. Вважалося, рослина сприяє оздоровленню та захищає від життєвих негараздів. Ще з найдавніших часів жителі Скандинавських країн вірили, що боги живуть у захмарній країні Асгард, посеред якої височіє велетенський ясен Ігдразиль, що тримає на своїх гілках небосхил.

За скіфської доби з деревини ясена робили зброю. Дерево вважалося символом війни: якщо ворогові надсиляли гілку ясена, це означало початок війни або попередження. Литовська язичницька легенда розповідає, що колись люди своїми злими справами прогнівили богів. Боги спустилися на землю, щоб покарати людей, і влаштували раду під розлогою кроною ясена. Радилися довго. Зрештою, богам так сподобалося відпочивати в мереживній тіні, що вони вирішили не карати людей і повернутися на небо.

У стародавньому Римі та в античній Греції ясен здавна вважався деревом морського бога Нептуна (в грецькій міфології – Посейдона). З ясена робили човни, кораблі і корабельні снасті, бо вважалося, що таке судно ніколи не потоне. Повір'я ще довго зберігалося в середньовічній Європі, аж до епохи Великих географічних відкриттів. Відомо, що коли почалася масова міграція європейців у відкриту Колумбом Америку, поселенці вивозили з собою "на щастя" гілки, шматочки кори і насіння ясена. Люди щиро вірили, що ці чудодійні талісмани допоможуть їм благополучно дістатися далекої країни.

Алфавітний перелік

① каштан	⑬ дуб болотяний
② гінкго дволопатево	⑭ керія
③ горіх маньчжурський	⑮ чорна тополя (осокір)
④ скумпія звичайна	⑯ верба біла
⑤ сумах	⑰ магонія падуболиста
⑥ лапина ясенелиста	⑱ жимолость
⑦ барбарис	⑲ бузина чорна
⑧ кизильник горизонтальний	⑳ райська яблуня
⑨ бундук канадський	㉑ айва японська
⑩ платан	㉒ гледичія триколючкова
⑪ ялівець пірамідальний	㉓ слива
⑫ модрина	㉔ ясен звичайний

Науково-популярне видання

Ліберт Надія Єлизарівна

Парк КПІ

Дендрологічний путівник територією КПІ ім. Ігоря Сікорського

Коректор – *О. А. Кіліхевич*

Комп'ютерна верстка – *Л. М. Котовська*

Фото – *В. М. Ігнатовича*

На стор. 19 фото І. О. Мікульонка

Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"
Свідоцтво про державну реєстрацію: серія ДК № 5354 від 25.05.2017 р.
просп. Перемоги, 37, м. Київ, 03056

Темплан 2019 р., поз. 3-6-002

КПІ ім. Ігоря Сікорського, Видавництво "Політехніка",
вул. Політехнічна, 14, корп. 15
м. Київ, 03056
тел. (044) 204-81-78